

**QAACCESSA QABIYYEE, BIFIYYEEFI JIJJIIRRAA
AFAANII BARJAA MAGAALAA NAJJOO**

TASFAAYEE GAMMADAA DAGAA

**WARAQAA QORANNOO DIGIRII LAMMAFFAA(MA) GAMISAAN
GUUTTACHUUF MUUMMEE AFAAN OROMOOTIIN,
OG-BARRUUF FOKILOORIIF DHIHAATE**

**YUUNIVARSIITII FINFINNEE KOLLEEJII NAMOOMAA,
QORANNOO AFAANII, JOORNAALIZIMIIFI QUUNNAMTII
MUUMMEE AFAAN OROMOO, OGBARRUUF FOKLORII**

**HAGAYYA, 2018/2010
FINFINNEE**

**QAACCESSA QABIYYEE, BIFIYYEEFI JIJJIIRRAA
AFAANII BARJAA MAGAALAA NAJJOO**

TASFAAYEE GAMMADAA DAGAA

GORSA:ADDUNYAA BARKEESSAA(PhD)

**WARAQAA QORANNOO DIGIRII LAMMAFFAA (MA) GAMISAAN
GUUTTACHUUF MUUMMEE AFAAN OROMOOTIN,
OG-BARRUUF FOKLOORIIF DHIHAATE**

**YUUNIVARSIITII FINFINNEE KOLLEEJJII NAMOOMAA,
QORANNOO AFAANII, JOORNAALIZIMIIFI QUUNNAMTII
MUUMMEE AFAAN OROMOO, OGBARRUUF FOKLORII**

**HAGAYYA,2018/2010
FINFINNEE**

Yuunivarsiitii Finfinnee

Dhaabbata Qorannoo Digirii Lammaffaa

Waraqaa Qorannoo Ulaagaa Digirii Lammaffaa (MA) Afaan Oromoofi Ogbarruun Guuttachuuf Tasfaayee Gammadaa Dagaa, Mata-Duree, “Qaaccessa Qabiyyee, Bifiyyeefi Jijjiirraa Afaanii Barjaa Magaalaa Najjoo” jedhurratti qophaa’eesadarkaa ulaagaa Yuunivarsiitiin kaa’ame guuteera.

Koree Qormaataa

Qoraa Alaa _____ **Mallattoo** _____ **Guyyaa** _____

Qoraa Keessaa _____ **Mallattoo** _____ **Guyyaa** _____

Gorsaa _____ **Mallattoo** _____ **Guyyaa** _____

Axereera

Kaayyoon qorannoo kanaa, qabiyyee fi bifiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamani qaaccessuudha. Kanaaf, qoratichi qabiyyee fi bifiyyeen barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman maal akka fakkaatan, hiikni barjaalee afaanota garaagaratiin dhihaatan walsimachuufi walsimachuu dhiisuu isaanii akkasumas, fayyadamni afaanii barjaalee kannenirratti dhihaatan maal akka fakkaatu addaan baasuuf, qorannoo geggeessee jira. Qoratichi kaayyoo kana galmaan ga'achuuf mala qorannoo akkamtaatti dhimma bahee jira. Odeeffannoo barbaachisaa ta'e argachuuf ammoo, malli ragaan ittiin funaanames, daawwannaa fi afgaaffiidha. Ragaaleen malleen kanneen walitti qabamanis, mala iddatteessuu miticarraa kanta'en iddatteessuu akkayyooti fayyadamuun barjaalee 120 keessaa kanneen qorannoo kanaaf ni barbaachisu jedhee amane barjaalee 34 filachuun, haala kaayyoo kan galmaan gahuufi walitti dhufeenya qabaniin qindeessuun mala ibsaatti dhimma bahuudhaan kan qaaceffamaniidha. Bu'aan qorannoo qoratichi geggeesses akka mul'isutti barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman qabiyyeewwan adda addaa kanneen akka: fayyaa, daldala, barnoota, geejiba, amantii, kallattii, omishaalee beeksiffachuufi simannaa agarsiisuu irratti xiyyeeffatu. Dabalatanis, barjaaleen baay'een isaanii bifa barreeffama gurguddaafi qubee gurguddaan kan barreeffaman, caasaa afaanii gabaabina qabaniin (jechoota, gaalewwaniifi himoota gaggabaaboon) kandhiyaatan akka jiran, akkasumas, bifa dubbisaa ofitti harkisuun ergaa barbaadame dabarsuu haala danda'uun barreeffameebakka mul'atu ijaajjee namoota dhimmoota addaddaaf deemaniif odeeffannoo gahaa kan kennan yoo ta'an, kanneen ulaagaa kana hinguunne ammoo, darbanii darbanii niargamu. Magaalicha keessatti barjaaleen afaanoota garaa garaatiin barreeffamaniikan argaman yoo ta'u, baay'een isaanii hiika walsimataaq abaataniyyuu kanneen hiika walsimataahinqabnees niargamu. Gama fayyadama afaaniin ammoo, barjaaleen tokko tokko dogoggora qubeessuu, rakkoo caasaa, jechoota ifaa hintaanetti fayyadamuufi haala walxaxaa ta'een barreeffamanii akka jiran bu'aa qorannoo kanaatiin adda bahee jira. Kun ammoo, ergaa darbuufi guddiina afaanichaa irratti gufuu waan ta'uufogeeyyiin afaanii, namooti barjaa qopheessaniifi qaami dhimmi isaa ilaallatu hundis xiyyeeffannoo akka ittikennaniif yaboon qorannookana keessatti kaa'amee jira.

Galata

Duraan dursee Waaqayyooisa fayyaa naaf kennee sadarkaa kanaan nagahee barnoota kana akkan baradhu nataasiseef galanni guddaa haa ta'uuf. Iitti aansuun jalqabarraa hanga xumuraatti adeemsa qorannoo kanaa keessatti yaadaafi gorsaan nadeggeruun nuffii tokko malee kan nagargaaran gorsaa koo Dr. Addunyaa Barkeessaa baay'een galateeffadha.

Itti aansuun gabaasa qorannoo kanaa barreessuun kan nagargaaran mucaa koo barataa Galataa Tasfaayee fi mucaa obboleettii kooti Araaree Bultii waaqayyooisaan haaguuddisun jedha. Dabalataaniis, namoota barjaa isaaniisuuraa akkan kaafadhuuf naaf heyyamaniifi namoota odeeffannoo garaagaraa naaf kennan galatoomaan jedha. Akkasumas, ijoolleekoo sadarkaa adda addaatti barnoota barachaa jiran, hojii qorannoo kanaatti goruun deggersa barbaachisaa waan ani hin gooneef, obsaan na eeggachuu isaaniif Waaqayyoo isaan haa eebbisun jedha.

Jibsoofi Gabaajee

1. Jibsoo

Barjaa: Barjaan gosa beeksisakan barreeftaman dhihaatuudha. Jecchoota muraasaan, qubee gurguddaatti fayyadamuun barreeffamee magaalaa keessatti namootalafoofi namoota konkolaataan deemaniiniif odeeffannoo garaagaraa kennuun kantajaajiluudha (<https://en.m.wikipedia-org/wiki>).

Bifiyyee: Bifiyyeen haala, akkaata ykn. bifa barreeffami tokko ittiin dhihaatuudha. Innis, jechaan, gaaleen, himaan, walaloon, holooloon ta'uu danda'a.(Misgaanuu, 2011:98)

Fayyadamaa afaanii: haalaafi bakka adda addaa hawwaasi afaan isaa ittifayyadamuudha (Ayub, 2008).

Qabiyyee: Qabiyyeen wantoota adda addaa amala isaaniitiin, faayidaan, ergaa qabaniin, qoqqooduun ilaaluu kan ofkeessaa qabuudha.(Misgaanuu, 2011:97).

2. Gabaajee

AI	Afaan Ingilizii
AM	Afaan Amaaraa
AO	Afaan Oromoo
BATO	Biirroo Aadaafi Tuuriizimii Oromiyaa
BMNO	Bulchiinsa Mootummaa Naannoo Oromiyaa
LAK.	Lakkoofsa
SAD.	Sadarkaa
WALQO	Waaldaa Aksiyoona Liqiifi Qusannaa Oromiyaa
WWWMYSDH	Waaldaa Warra Wangeelaa Makaana Yesuus Sinoodosii Dhihaa

Baafatta

Qabiyyee	Fuula
<i>Axereera</i>	i
Galata	ii
Jibsoofi Gabaajee	iii
Baafatta	iv
BOQONNAA TOKKO: SEENSA QORANNICHAA	1
1.1 Ariirrata Qorannichaa.....	1
1.2. Ka’umsa Qorannichaa	3
1.3. Kaayyoowwaan Qorannichaa.....	4
1.4. Barbaachisummaa Qorannichaa	4
1.5. Daangaa Qorannichaa	5
1.6 Hanqina Qorannichaa.....	5
1.7. Qindoomina Qorannichaa.....	6
BOQONNAA LAMA: SAKATTA’A BARRUU	7
2.1. Seensa.....	7
2.2 Barreeffama Tekinikawaa	7
2.3. Barjaa (Billboard).....	9
2.4. Faayidaa Barjaa	11
2.5. Amaloota Barjaa.....	12
2.6 Teessuma Barjaa (Placement of Billboard).....	14
2.7.Qajeelfamoota Barjaa (Principles of Billboard).....	15
2.7.1 Qajeelfama BATO Barjaa Barreessuurratti	15
2.8. Bifiyyee Barjaa fi Qabiyyee Barjaa	16
2.8.1. Bifiyyee Barjaa	16
2.8.2. Qabiyyee Barjaa	18
2.9 MaalummaaFayyadama Afaanii	19
2.9.1. Fayyaadama Afaanii Barjaa keessatti.....	20

2.9.1.1 Qubeessuu	21
2.9.1.2. Faayidaa Sirnaan Qubeessuu	22
2.9.1.3. Caasaa Afaan Oromoo.....	22
2.10. Maalummaa Jijjiirraa Afaanii.....	22
2.11 Sakatta’a Barruu Walfakkii	23
2.12 Yaaxina Qorannichaa	25
BOQONNAA SADII: SAXAXAAFI MALA QORANNOO	27
3.1. Seensa.....	27
3.2. Saxaxa Qorannichaa	27
3.3 Irraawwatama Qorannichaa.....	27
3.4 Madda Ragaalee	27
3.5 Mala Qorannichaa	27
3.5.1. Mala Iddatteessuu	28
3.5.2. Meeshaa Funaansa Ragaa Qorannichaa	28
3.5.2.1. Daawwannaa	28
3.5.2.2 Afgaaffii	29
3.5.3 Mala Qaaccessa Ragaa	29
BOQONNAA AFUR: DHIHEESSAAFIQAACCESSA RAGAALEE.....	30
4.1. Seensa.....	30
4.2. Qabiyyeewwan Barjaalee	30
4.2.1. Fayyaarratti	30
4.2.2. Daldalarratti	33
4.2.3. Barnootarratti.....	36
4.2.4. Geejibarratti	37
4.2.5. Amantiirratti	38
4.2.6 Kallattii Argisiisuurratti	39
4.2.7. Oomisha Beeksifachuurratti	40

4.2.8 Simannaarratti.....	41
4.3 Qaaccessa Bifiyyee Barjaa	41
4.3.1 Barjaalee Jechoota Gabaabaan Barreeffaman	42
4.3.2. Barjaalee Bifa Himaan Dhiyaatan	45
4.3.3. Barjaalee Gaalee Dhedheeroon Barreeffaman	46
4.3.4 Barjaalee Jechoota Ifaa Hintaneen Barreeffaman.....	46
4.4 Hiika Afaanota Barjaarraa.....	47
4.5 Qaaccessa Odeeffannoowwan Afgaaffiin Argaman	49
4.5.1 Qaaccessa Odeeffannoo Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalichaarraa Argaman	49
4.5.2 Qaaccessa Odeeffannoo Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaarraa Argame	50
4.5.3 Qaaccessa Odeeffannoo Abbootii Qabeenyaa Barjaarraa Argame	51
4.5.4 OdeeffannooBarreessaa Barjaarraa Argame	52
BOQONNAA SHAN: CUUNFAA, ARGANNOOFI YABOO.....	54
5.1 Cuunfaa	54
5.2 Argannoo	55
5.3 Yaboo	56
Wabii.....	58
Dabaleewwan	61

BOQONNAA TOKKO: SEENSA QORANNICHAA

1.1 Ariirrata Qorannichaa

Dhalli namaa yaada isaa barreeffamaan ibsuu osoo hineegalin dura mallattooleefi fakkiwwan adda addaatti dhimma bahuudhaan ibsachaa akka ture seenaan guddina dhala namaa nimul'isa. Yeroo ammaa garuu, hawwaasi beekumsa argate bu'uuraa godhachuudhaan yaada isaa, fedhiisaa, jibbaafi jaalala addunyaa kanaaf qabu, gaddaafi gammachuusaa, walumaagalatti, haala jiruufi jireenyasaa hunda afaan isaatti fayyadamuudhaan waliigala. Kanas, ogummaawwan gurguddoo afaaniitti dhimma bahuun akkaataa barbaadeen yaada isaa ibsata. Ogummaawwan afaanii kanneen keessaa tokko barreessuudha. Barreessuun karaa namni tokko mallattoolee afaanichaa faana bu'uun yaada isaa ittiin ibsuudha.

Barreessuun karaa barreessaan yaadasaa gara barreeffamaatti jijjiiruun dubbisaaf ittiin ibsuudha. ogeeyyiin yaada kana yoo ibsan, "Writing is a visible. It is form of communication created by the hand and appealing to eye" (Coulmas, 2003:184). Yaada kanaarraa wanti hubannu, barreessuun tooftaa dhalli namaa ittiin walquunnamu, kan harkaan katabamee dubbisaa hawwachuun ergaa dabarsuu danda'u ta'uu isati. Byrne (1979:16) barreessuun yaada tokko gara barreeffamaatti jijjiiruun dubbisaaf odeeffannoo barbaachisaa kennuu akka ta'e ibsa.

Yeroo ammaa hawwaasi maloota adda addaa fayyadamuudhaan barreeffamaan odeeffannoo garaagaraa waliif kennaa jira. Tooftaalee barreeffamaan namoonni ergaawwan adda addaa waliif dabarsan keessaa inni tokkoo barreeffama beeksisaa adda addaatti fayyadamuudhaan. Barreeffamni beeksisaa tooftaa namni barreeffamoota gaggabaabooti gargaaramuun yaadasaa jaamaaf ittiin ibsuudha. Innis, haala dubbistoota hawwachuun ergaa dabarsuu danda'utti qindaa'ee kan barreeffamuudha. Yaada kana ogeeyyiin yoo ibsan, "Advertises are texts that do their best to get our attention to make us turn towards them" (Goddard, 1998:17). Yaada kanarraa wanti hubatamu, barreeffamni beeksisaa, qalbii namootaa gara ofiitti harkisuun dubbisanii ergaasaa hubachuu akka danda'aniif barreeffama human guddaa qabu ta'usaati.

Namoonni odeeffannoo beeksisoota garaagaraarraa argatan bu’uuraa godhachuudhaan dhimma tajaajilamuu barbaadaniifi bakka ittitaajaajilamuu barbaadanirratti murtee ofiisaanii fudhachuu akka danda’aniif isaan jajjabeessa. Tajaajiltootaafi tajaajilamtoonniimiira dorgommii keessa ofgalchuun dinagdeesaaniifooyyeeffachaa adeemu.

Barreeffamni beeksisaa haala ittiin dhiyaatuufi beeksifamuurratti hundaa’uun gosoota adda addaa of keessaa qaba. Gosoonni kunneenis: barjaa, poostera, baaneriifi k.k.f kaasuun nidanda’ama. “Advertisements are: billboards, banners, posters, and their different forms are in use of advertisements”(Sanchez, 2001:6). Gosooti beeksisaa kunneen beeksisaa manaa alatti argamuunodeeffannoo hawwaasaaf kennuun kantajaajilaniidha. Barreeffamoota beeksisaa kanneen keessaa hawwaasni bal’inaan kan itti fayyadamaa jiruufi hedduminaan magaalaa keessatti mul’atu beeksisaa barjaadha.

Barjaan beeksisaa manaa alaa daandiiwwan gurguddaa bakka konkolaachistonnifi namoonni lafoo hedduminaan itti argaman, akkasumas, naannoo tajaajilli hawaasummaafi dhaabbileen daldalaa adda addaa heddummatanitti odeeffannoo kennuuf kan dhaabbatuudha. Odeeffannoon toora inteerneetiirraa argame tokko akka ibsutti:

A billboard is a large outdoor advertising structure typically found in high traffic areas such as along side busy roads. Billboards present large advertisements to passing pedestrians and drivers, typically showing witty slogans and distinctive visuals, billboard are highly visible in the top designated market areas “([https://en.m.wikipedia](https://en.m.wikipedia.org/wiki) –org/wiki).

Yaada kanarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa beeksisaa daandiiwwan gurguddaa naannoo sochii daldalaafi tajaajilli hawaasummaa adda addaa heddummatutti dhaabbachuun namoota lafoofis ta’ee konkolaachistootaaf odeeffannoo kan kennuudha.

Barjaan beeksisaa bifa barreeffamaan dhiyaatuudha. Jechoota muraasa, barreeffama gurguddaa, halluu ifaan barreeffamee, suuraawwan ergaa barreeffamichaa dabalataan ibsuu danda’aniin dabaalamee kandhihaatuudha. Innis, haala dubbistoota hawwachuun ergaa dabarsuu danda’uun kandhihaatuudha.

Akkasumas, barjaan beeksisaa yeroo hundaa manaa ala daandiirratti ba’ee mul’atuufi walaba waanta’eef, namnikamiyyuu odeeffannoo yeroo barbaadetti irraa argachuu danda’a. Beeksisni barruulee, gaazexaa, raadiyoofi Teevizhiniitiin darban baasii gaafatu; kaanimmoo, yeroo muraasaaf beeksisanii cufamu. Beeksisni barjaa garuu, yeroo hundaa banaafi walaba.

Dabalataanis, barjaanodeeffannoo kennuun alatti qabiyyeewwan ergaa adda addaa ofkeessaa qaban qaba. Isaanis: tajaajila beeksisuu, oomisha, kallattiwwan, waldaalee amantaa, waldaalee hawaasaa, waajjiralee, dhaabbilee daldalaafi k.k.f kan ibsuudha. Kanaaf, barjaan ergaawwan qabiyyee kanneen dabarsuuf jechoota muraasa bareeffama gurguddaan barreeffaman, kanneen suuraawwan qabiyyee barjichaa deeggaran, halluu ifaan barreeffamanii dubbisaa hawwachuun ergaa barbaadame kandabarsaaniidha. Akkahayyuun (Leech, 1996:27) ibsutti, “In order to fulfill its functions, a billboard advertisement must meet the criteria of a successful persuasive text” jedha. Kanaaf, barjaan yaada ga’aafi ergaa darbuu qabu osoo hinhambisin akka dabarsuuf, barreeffama barjaadhaaf xiyyeeffannoo kennuun hedduubarbaachisaadha. Qabiyyeen barjichaa akka hindaqamneef, seera barjaan ittiin barreeffamu, seera afaanichaa, akkasumas, aadaa, duudhaafi safuu hawaasa afaanicha dubbatuu eeganii barreessuu gaafata. Hawaasicha birattis, fudhatama qabachuu qaba.

Walumaagatti, hawwaasi mala adda addaatti fayyadamuun bakka adda addaatti dhimmoota adda addaaf afaansaatti fayyadama. Kun ammoo, malooti fayyadama afaanii garaagaraa jiraachuu argisiisa. Kanneen keessaa inni tokko barjaadha. Barjaan mala hawwaasi afaan isaatti fayyadamuun ergaa karaa gabaabaafiifaa ta’een yeroo gabaabaa keessatti barreeffamaan bakka mul’atutti ibsatuudha. Innis, jechoota filachuufi caasaa ijaarsa afaanichaa eeguun iftoominaan barreeffamuu akka qabu ogeeyyiin nibsu.” In spoken or written, the clarity of the language of expressions remains the issue of the first priority in billboard advertisements,” (Rece Myron, 1998). Yaada kanarraa wanti hubatamu, barjaan ergaa barbaadame akka dabarsuuf haala ifaafi hawwaasa biratti fudhatama qabuun barreeffamuu qaba jechuudha.

1.2. Ka’umsa Qorannichaa

Mata-dureen qorannoo kanaa “Qaaccessa Qabiyyee, Bifiyyee fi Jijjirraa Afaanii Barjaalee Magaalaa Najjoo” jedhurratti qorannoo geggeessuuf ka’umsa kanta’e, qabiyyeen barjaalee Magaalicha keessatti argamanii ergawwan attamii akka ofkeessaa qabaniifi bifa bifa attamiin akka dhihaatan hanga qorataan beekutti qorannoon wanti adda baafame hinjiru. Akkasumas, baay’een barjaalee magaalicha keessaa kanneen afaanota garaagaraan barreeffaman hiikaan kan walhinsimanne ta’uu, barjaaleen tokko tokko dogoggora qubeessuu qabaachuu, jechoota ifaa hintaanetti fayyadamuufi gaaleewwan walxaxaata’anii salphaatti hindubbifamnetti

fayyadamuu isaaniiti. Dhimmoonniarmaan olitti ibsaman kunammoo, qoratamanii furmaata barbaachisaa argachuun, barjaaleen ergaa sirrii ta'e akka dabarsan gochuun alatti gudina afaan hawwaasichaatiifis, tumsa guddaa qaba jechuun amana. Kanumarraa ka'uun, dhimma olitti ibsame kana bu'uura godhachuun qorannoon kun gaaffilee bu'uura armaan gadiif deebii deebisee jira.

Gaaffilee Qorannichaa

Qorannoon kun gaaffilee armaan gadditti argamaniif deebii deebisuu yaalee jira. Gaaffilee kunneenis kan armaan gadii ta'u.

1. Qabiyyeen barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii maal fa'i?
2. Bifiyyeen barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii maal fakkaata?
3. Fayyadamni afaanii barjaalee Magaalaa Najjoo keessaa maal fa'i?
4. Hiikni afaanonni barjaaleen ittiin barreeffamanii hangam walsimataadha?

1.3. Kaayyoowwaan Qorannichaa

Kaayyoon gooroo qorannoo kanaa qabiyyeefi bifiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii qaacceessuu dha. Haaluma kanaan, kaayyoowwangooreen qorannichaas akka armaan gadii ta'u.

- Qabiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii addeessuu.
- Bifiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii maalakka fakkaatan ibsuu.
- Fayyadama afaanii barjaalee Magaalaa Najjoo ibsuu.
- Hiikni afaanonni barjaaleen ittiin barreeffamanii walsimachuu isaanii ibsuu.

1.4. Barbaachisummaa Qorannichaa

Qorannoon kun qaamolee garaa garaa kanneen armaan gadiitiif bu'aa qabaata.

- ✚ Namootnihanqina barjaa barreessuu qaban qorannoo kana bu'uura godhachuun leenjii fudhachuun barreeffama sirrii akka barreessaniif nigargaara.
- ✚ Hawwaasa afaanichatti fayyadamaniif gama ergaa sirrii barjichaa hubachuun bu'aan qorannoo kanaa nifayyada.
- ✚ Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalaa Najjootiif akka galteetti tajaajila.
- ✚ Barjaaleen magaalicha keessatti haala ifaafi qulqullina qabuun akka barreeffamaniif tumsa nigodha.
- ✚ Namoota qorannoo walfakkaataa geggeessaniif ka'umsa ta'a.

1.5. Daangaa Qorannichaa

Qorannoon kun kan geggeeffame Naannoo Oromiyaa, Godina Wallagga Lixaa, Magaalaa Najjoo, barjaalee magaalaa Najjoorratti yammuu ta' u, qorannichis, qabiyyee fi bifiyyee barjaalee magaalich keessatti argamanii xiinxaluu irratti kan daangeffamedha. Kunimmoo, al-tokkotti walfaana barjaa ilaalchisuun dhimmoota adda addaarratti qorannoo geggeessuun ulfaataa waan ta'eef, qabiyyee fi bifiyyeesaarratti daanga'e. Qorataan magaalicha kan filateefis, magaalicha keessatti hanqinni barjaalee barreeffamanii bal'inaan waan mul'atuuf. Bu'uuruma kanaan barjaalee hedduu magaalicha keessatti argaman keessaa barjaalee naannoo sochiin daldalaafi tajaajjilli hawwaasummaa itti baaya'atu keessaa barjaalee 120 galmeessuun isaan keessaa ammoo barjaalee qabiyyee fi bifiyyee walfakkaataa qaban garee garee isaaniitti ramaduun barjaalee 34 filachuun qorannoo kana geggeesse.

1.6 Hanqina Qorannichaa

Qorannoon sadarkaalee adda addaa keessa darbuun adeemsifama. Sadarkaalee kanneen keessattimmoo, hanqinonni adda addaa nama mudachuunsaa kan hinoolleedha. Rakkoo qorataa mudatan keessaa inni tokko hanqina yerooti. Yeroon qorannichaa yeroo hojii idilee qorataa waliin walirra waan ta'eef bakka adda addaa deemuun sakkatta'aa barruu gochuuf baay'ee rakkisaa ture. Rakkoo kanas, qorataan yeroo qabu qusannaan ittifayyadamuun furuu danda'eera. Rakkoon lammaffaa qorataa mudate kitaabilee wabii dhimmichaan walilaallatu gabaarraa dhibuusaati. Rakkoo kana furuuf qorataan toora interneetiitti fayyadamuudhaan odeeffannoowwan adda addaa argachuun rakkinicha salphifatee jira. Akkasumas, kitaaba dhimmichaan walilaallatu kan biroo bakka jiru ergifachuun hanqinicha keessa darbeera. Rakkoon qorataa mudate kan biroon, namoonni tokko tokko barjaasaanii suuraa akka kaafamu fedhii dhabuusaaniiti. Isaan kanas qorataan dhimma barbaadeef iftoominaan ibseef amansiisuutiin suuricha kaafatee qorannoo kana fiixaan baasee jira. Akkasumas, hanqinni kompiitaraafi ibsaa qorataa mudatee ture. Hanqinaalee gama kanaan mudatan furuuf bakka ibsaafi kompiiterri jiru deemuutiin barreessuun rakkinicha keessa darbuun danda'ameera. Walumaagalatti, qorataan rakkoowwan adda addaa isa mudatan tooftaa adda addaan keessa darbuun qorannoon kun fiixaan akka ba'uuf ifaajee jira.

1.7. Qindoomina Qorannichaa

Qorannoon kun boqonnaalee Shanitti qindaa'ee dhihaatee jira. Boqonnaaleen kunneenis, tokkoon tokkoon isaanii mata-dureewwan gurguddaafi xixiqqaatti qoqqoodamuun kan dhiyaatanidha. Haluma kanaan, boqonnaatokko keessatti: ariirrata qorannichaa, ka'umsa qorannichaa, kaayyowwan qorannichaa, barbaachisummaa qorannichaa, daangaa qorannichaa, hanqina qorannichaafi qindoominni qorannichaa kan dhiyaatanidha. Boqonnaan lammaffaan sakatta'aa barruu, yaaxxina qorannichaafi barruu walfakkii kan ofkeessatti qabateedha. Boqonnaan sadaffaan, mala qorannichi ittiin geggeeffame yoota'u, innis: saxaxa qorannichaa, madda ragaa qorannichaa, irraawwatama qorannichaa, mala iddattoo, meeshaalee funaansa ragaafi mala qaaccessa ragaa ofkeessatti qabata. Boqonnaan arfaaanimmoo, ragaa hiikuufi qaaccessuurratti kan xiyyeeffateedha. Boqonnaa Shanaffaa keessatti, cuunfaa, argannoofi yaboo qorannichaa duraa duubaan qindaa'uun kandhihaateedha. Dabalataanis, wabiifi dabaleewwan qorannichaa dhumarrattiduraaduubaan dhihaatanii jiru.

BOQONNAA LAMA: SAKATTA'A BARRUU

2.1. Seensa

Boqonnaa kana keessatti barruuwwan mata-duree kanaan walitti hidhata qaban dabalatee qorannoowwan aantee kanaan dura hojjetaman ofkeessatti kan hammatuudha. Haaluma kanaan boqonnaa kana jalatti, barjaa, faayidaa barjaa, amaloota barjaa, qajeelfamoota barjaa, fayyadama afaanii, akkasumas, yaaxina qorannichaa kanofkeessaa qabuudha. Bu'uuruma kanaan, boqonnaa kana jalatti qorannicha ilaalchisuun yaada hayyootaa, barruu walfakiifi yaaxina qorannichaan deggeruun dhimmoota barjaa ilaallatu akka armaan gadiitti sakatta'manii dhihaatanii jiru.

2.2 Barreeffama Tekinikawaa

Kaayyoon barreessuu inni guddaan namoota bareeffama dubbisuu danda'aniif odeeffannoowan garaagaraa dabarsuudha. Barreessaan dubbisaa isaatiif odeeffannoo barbaadame dabarsuu kan danda'u ammoo, haala dubbisaan dubbisee hubachuu danda'uun yoo barreesseedha. Innis, barreeffamichi haala seera afaanichaa eegeefi qindoomina sirrii ta'een barreeffamee yoo dhihaate dubbisaan deggersa tokko malee dubbisee ergaa isaa hubachuu danda'a jechuudha. Kun ammoo, kan danda'amuyoo barreessaan dhimma barreessu sanaaf xiyyeeffannoo kenneefii barreesseedha. Dhimma kana ilaalchisee ogeeyyiin yoo ibsan,” Because of our reader is not present, or in some cases may not even be known to us, we have to ensure that what we write can be understood without any further help from us. This is the reason for the care we have to take with writing” (Byrne, 1979:1). Yaada kanarraa wanti hubatamu, barreeffami tokko deggersa namaa (barreessaa) malee dubbisaaf odeeffannoo waan kennuuf, barreessaan haala bareeffamichi ergaa barbaadame dabarsuu danda'uun ofeeggannoon barreessuun barbaachisaa ta'uu isaati. Yaaduma kana Kedir (2001:20) yoo ibsu,

When you create a written text, your intention is to communicate with others, passing information to others. Your communication becomes effective when you write in such way that reader will understand the message in the text should be organized in the most discernible and readable way.

Akka yaada kanaatti kaayyoon barreessuu namootaaf (dubbistootaaf) odeeffannoo kennuu waan ta'eef, barreeffamichi haala dubbisaan dubbisee ergaa isaa hubachuu danda'uunbarreessaan ogummaan barreessuun barbaachisaadha.

Barreeffama tokkoon dubbisaaf odeeffannoo gahaa dabarsuufbarreessaan tekinika(tooftaa) garaagaraa gargaaramuun dubbisaan akka ergaa isaa hubatu taasisa; kaayyoo isaas galmaan gahata. Innis, dhimma barreessuu barbaaderratti osoo barreessuu hineegaliindursee kaayyoon isaa maaliif akka ta'e, dubbisaan isaa eenyu akka ta'e, haala kamiin akka barreessuufi odeeffannoowwan addaaddaa haala gahaa taheen hawwaasaaf dabarsuu akka danda'utti barreessuuf dursee murteeffata. Kun ammoo, dubbisaan ibsa gahaa akka argatuuf isa gargaara. Odeeffannoon toora interneetiirraa argame tokko dhimma kana ilaalchisee yoo ibsu,

"...technical writing requires the writer to follow the properties of knowing their audience, writing in clear, non-personal style and doing extensive research on the topic. By including these properties, the writer can create clear instructions and explanations for the reader"([grammar.yourdictionary.com.definition](https://grammar.yourdictionary.com/definition))

Yaaduma kana kan tumsu odeeffannoon toora interneetii biroorraa argames akka ibsutti," Some points to be considered in technical writing are: knowing audience, being accurate and adopt professional styles," (<https://www.scribendi.com/advice/tec>). Odeeffannoowwan armaan oliirraa akka hubatamutti, barreessaan dubbisaa isaaf odeeffannoo gahaafi sirrii ta'e barreeffamaan dabarsuuf tekinikoota adda addaatti fayyadamuudhaan barreeffamaan ergaa haala salphaa ta'een dabarsuuf hedduu barbaachisaadha. Innis, maamilli (dubbisaan) isaa eenyu akka ta'e beekuu, qabiyyee barreeffamichaa beekamanitti fayyadamuu, caasaalee afaanii eeguun barreessuu, sirriitti qubeessuufi sirna tuqaalee sirriitti fayyadamuu akkasumas, dhumarratti gulaaluun dubbisaaf dhiheessuu gaafata. Kun ammoo, dubbisaan haala salphaa ta'een dubbisee ergaa barreeffamichaa akka hubatuuf gargaara.

Walumaagalatti, barreeffami tooftaalee odeeffannoon ittiin darbuufi hawwaasi haala jiruufi jireenya isaa keessatti kaninni ittiin walquunnamuudha. Dhimoota adda addaa kanneen akka: barsiisuu, ibsuu, amansiisuufi odeeffannoowwan garaagaraa hawwaassaaf kennuu keessatti barreeffami shoora olaanaa qaba. Kanaaf, barreessaanis haala gaarii ta'een kaayyoo isaa galmaan gahachuuf ammoo, tekniika adda addaatti dhimma bahuun bareessuun barbaachisaadha. Kaayyoo barreessuuf, dubbisaa isaa, ergaa dabarsuu barbaade, seera afaanichi ittiin bulu, qubeessuufi sirna tuqaalee sirriitti fayyadamuu akkasumas, barreeffamicha gulaaluun dubbisaaf dhiheessuutu irraa eegama. Kun ammoo, ergaan barreeffamaan darbuuf barbaadame haalasalphaafi ifaa ta'een akka hubatamuuf gargaara. Barreeffamoota odeeffannoowwan garaagaraa hawwaasaaf kennan keessaa ammoo, tokko barjaa waan ta'eef, haala armaan olitti ibsameen barreeffamuu qaba jechuudha.

2.3. Barjaa (Billboard)

Dhalli namaa osoo barreeffamatti fayyadamu hineegalin dura mallattolee, fakkiwwan adda addaafi afaansaatti dhimma bahuun yaadasaa waliif ibsa turuusaa seenaan guddinni ilmi nama keessa darbe nimul'isa. Yeroo ammaas, haala jiruufi jireenyasaa fooyyeffachuuf jecha carraqqii taasiseen yaadasaa sadarkaa barreeffamaan ibsuurraa gahee jira. Dinagdeesaa, siyaasaa, amantii, oomishaa, tajaajila walumaagalatti, haala jiruufi jireenyaasaa sadarkaa barreeffamaa adda addaan beeksifachuurraa gahee jira. Kanneen keessaas barjaan isa tokkoodha.

Barjaan gosoota beeksisa keessa tokko ta'ee baay'inaan magaalaa keessatti odeeffannoo adda addaa namootaaf kennuufkan ooluudha. Naannoo sochiin lafoofi konkolaachistoota akkasumas, bakka sochiin tajaajila hawwaasummaa hedduummatuti bal'inaan kanargamuudha. Barjaan namoota hojii idileef jecha guyyuu daandiirraa dhaqaa galaa lafoos ta'ee konkolaataan deemaniif haala salphaafi ifaa ta'een odeeffannoo adda addaa kenna. Yaada kana odeeffannoon toora interneetiirraa argametokkoyoo ibsu, “Abillboard is a large outdoor advertising structure, typically found in high traffic areas such as along side busy roads. Billboards present large advertisements to passing pedestrians and drivers,” (<https://en.m.wikipedia.org/wiki/Billboard>). Yaadaarmaan oliitti ibsamerraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa barreeffama manaa alatti, naannoo imaltoonni

hedduumatanittifi naannoosochiin daldalaafi tajaajilli hawwaasummaa baay'atuutti kanargamuufi haala ifaa ta'een odeeffannoo kan dabarsuudha.

Barjaaleen odeeffannoo barbaadame dabarsuu akka danda'anitti haala qalbii hawwatuun jechoota muraasaa barreeffama gurguddaafi halluu ifaa halaalatti mul'atuun dhiyaachuu qaba. Kun immoo, imaltoota ofitti hawwachuudhaan yeroo gabaabaa keessatti dubbisanii ergaasaa akka hubataniif qooda olaanaa qabu. Yaada kana odeeffannoon toora inteerneetiitokkorraa argame akka ibsutti,

Billboard advertisements are designed to catch a person's attention and create an memorable impression very quickly, leaving the reader thinking about the advertisement after they have driven pass it. They have to be readable in a very short time, because they are usually read while being passed at high speeds. Thus, there are usually only a few words, in large print, and a humour or arresting image in brilliant color" (<https://en.m.wikipedia.org/wiki/Billboard>) .

Odeeffannoo armaan oliirra wanti hubatamu lafoonis ta'ee konkolaachistoonni saaffisaan deemaa waan dubbisaniif, barjaan haala dubbisaa hawwatuun, jechoota muraasaa ergaa barbaadame dabarsuudanda'aniifi barreeffama gurguddaa halaalatti dubbiffaman, haala miira dubbisa harkisuudhaan ergaa dabarsuu danda'aniin halluu ifaanbarreeffamee dhihaachuu qaba.

Walumagalatti, barjaan gosa beeksisa manaa alaa kan magaalaa keessatti naannoo sochiin tiraafikaafi sochiin daldalaa, akkasumas, tajaajilli hawaasummaa adda addaa bal'inaan geggeeffamutti baay'inaan kan argamuufi namoota hojii adda addaaf daandiiirraa deemaniif yeroo hundaa haala biliisa ta'een namoota hundaaf walqixaodeeffannoo kan kennuudha. Innis, dubbisaa hawwachuun yeroo gabaabaa keessatti ergaa waan dabarsuuf jechoota muraasa barreeffama gurguddaafi halluu ifaan barreeffamanii caasaa afaanichaa eeganii kanqindaa'aniifi suuraa ergaa barjichaa tumsuun dabalaamanii kan dhihaataniidha. "They are many elements and designing an advertisement which can construct an advertisement effective or not: Picture, appeal, text and color" (Messaris, 1996). Akka yaada kanarraa hubatamuutti, barjaan dubbisaa hawwachuun odeeffannoo ga'a ta'ee dabarsuuf jechoota muraasaa barreeffamagurguddaa, halluu ifaa ta'een barreeffameesuura ergaa barreeffaamicha tumsuun dabaalamee mamilaaf bakka mul'atuutti dhaabbachuu qaba.

2.4. Faayidaa Barjaa

Faayidaan barjaa akka waliigalaatti baay'inaan magaalaa keessatti namootaaf odeeffannoo kennuu haata'uyyuu malee, qabiyyeewwan ergawwangaagaraa ofkeessaa qaban dabarsuun kantajaajiluudha. Oomisha, tajaajila, akkasumas, kallattii dhaabbanni adda addaa ittiargamaniifi kallattii daandiiwwan adda addaa lafoofi konkolaachiftootatti argisiisuudhaan tajaajila guddaa kan kennuudha. "The general goal of advertisement is to transmit information to specific group of recipients in order to achieve the desired effect. Accordingly, the task of advertising is to systematically plan, design, coordinating and control all communication activities of an organization" (Dyer, 1995:1). Yaada kanarraa wanti hubatamu, faayidaan barjaa inni guddaan abbootii dhimmaa gidduutti walquunnamtii uumuun odeeffannoo barbaachisaa ta'e dabarsuun kaayyoosaanii galmaan akka ga'ataniif kantajaajiluudha.

Yeroo ammaa barjaan odeeffannoo hawaasaaf kennuu keessatti hedduu barbaachisaa ta'ee jira. Magaalota adda addaa keessatti sadarkaan isaa walhaacaaluyyuu malee, magaalaa barjaan keessatti tajaajila hinkennine hinjiru. Kunimmoo, barjaan odeeffannoo kennuurratti bu'a-qabeessa ta'uusaa mul'isa. Yaada kana ogeeyyiin yoo ibsan,

"In the dynamic world of today, it becomes almost impossible for companies to share their information with the consumers without using any form of advertising. Billboards are one form of advertising your product and communicate your message effectively and with cheaper rates" (Hussain and Nizamani, 2011:118).

Yaadaarmaan oliirraa wanti hubatamu, jaarraa kana keessa barjaan tajaajila odeeffannoo kennuutiin hedduu barbaachisaafi bu'a-qabeessa kanta'eedha.

Gama biroonis, barjaan mallattoo eenyummaa sabatokkoo ta'uunis ni fayyada. Naannoo barjaan heddummatuttinaannoo magaalatti barjaan dhimma oomishaafi tajaajila dhaabbata tokkoo akkasumas, kallattiwwan daandiifi k.k.f. argisiisuun alatti, afaan hawaasichi bal'inaan dubbatu calaqqisiisuun eenyummaa hawwaasichaa ibsa. "The linguistic landscape of a territory can serve two basic functions: an informational function and symbolic function" (Landry and Bourhis, 1997). Spolsky and Cooper (1991) Yaaduma kana yoo ibsan, "Linguistic landscape functions as an informational marker on the one hand, and a symbolic marker communicating the relative power and status of linguistic communities in a given territory," jedhu. Yaada hayyoota kanneenirraa wanti hubatamu, barjaan magaalaa tokko ykn

naannoo murta'aa tokko keessatti odeeffannoo waa'ee dhimma tokkoo kennuun alatti eenyummaa hawaasichaallee niibsa. Walumaagalatti, barjaan naannoo tokko keessatti odeeffannoo waa'ee dhimmoota adda addaa kanneen akka: oomisha, tajaajila, kallattiwwaniifi k.k.f. namootaaf kennuu dabalatee eenyummaafi aadaa hawaasichaa ibsuun nifayyada. “Daakaa keessa qurxummii kiyyeessa” mammaaksi jedhamus dhimmootuma akkasiifi k.k.f. ibsa.

2.5. Amaloota Barjaa

Barjaan beeksisoota biroorraa amala adda isa taasisu hedduu qaba. Mala beeksisoonni biroo odeeffannoo ittiin kennanirraa haala adda ta'een maamiltootaaf odeeffannoo kenna. Magaalaa keessatti keessumaa naannoo hojiiwwan daldalaafi tajaajilli hawaasummaa adda addaa kan mootummaas ta'ee kan mitimootummaa heddummatutti daandii cinaa ykndhaabbaticha fuuldura ijaajjuun guyyaa, ji'aafi waggaa guutuu osoo hincufamin haala bilisa ta'een maamiltoota hundaaf haala walqixa ta'een baasii tokko malee odeeffannoo kenna. Amaloota barjaan qabu keessaa muraasa isaanii akka armaan gadiitti kan dhiyaatanidha.

Amaloota barjaan qabu keessaa inni tokko gabaabina qabaachuudha. Haala yeroo dubbisaa hinqisaasessineen jechootaafi gaaleewwan gaggabaaboon odeeffannoo ga'aa kennuu akka danda'utti dhiyaata. “Outdoor advertisement is characterically, a rapid communication medium that limits copy to a few words for comprehension in a few seconds” (Osunbiyi, 1999). Yaada kanarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa jechoota barakatoon (baay'een) barreeffama dheeraa barreessuu osoo hinta'in qusannaa jechootaatti fayyadamuudhaan jechoota gaggabaaboo odeeffannoo ga'aa kennuu danda'aniin dhihaachu qabu. Kunimmoo, dubbisaan yeroosaa osoo hinqisaasessiin yeroo gabaabaa keessatti dubbisee odeeffannoo akka argatuuf gargaara.

Barjaan haaluma barreeffamoonni biroo ittiin barreeffamaniin osoo hinta'in haalaa miiraa dubbisaa oftti hawwachuu danda'uun barreeffama. Barreeffamoota gurguddaa halluu ifaan barreeffamaniin miidhagee barreeffama. Kunammoo, imaltoota ofitti hawwachuun xiyyeeffanoon dubbisanii ergaasaa akka hubataniif gargaara. Yada kana (Messaris, 1996) yoo ibsu, “It is important to understand that design in a combination of colours, shapes, lines on apiceof paper and adding up those elements makes visual information .Thing which is

important is how well the design capture the eyes” Yaada kanarraa wanti hubatamu , beeksisi barjaa miiraa dubbisaa ofitti harkisuu akka danda’uuf haala midhagina qabuufi hawwataa ta’een barreeffamee dhiyaachuu qaba.Kun ammoo,maamila harkisuu keesatti qooda olaanaa qaba.

Beeksisoonni raadiyoofi televijiiniin darban yeroo muraasaaf beeksifamanii cufamu.Kanneen gaazexaafi barruulee adda addaan darban ammoo, yeroo barbaadametti odeeffannoo irraa argachuun rakkisaadha. Dabalataanis, odeeffannoon miidiyaaleefi barruulee adda addaan darban yeroo muraasaaf nama darbuu waan danda’aniif akka barbaadametti odeeffannoo argachuun rakkisaadha. Beeksisi barjaa garuu, bakka dhabbataa tokkotti yeroo hundumaa waan argamuuf rakkoo tokko malee yeroo barbaadameetti odeeffannoo irraa argachuun nidanda’ama. Kun ammoo, amaloota beeksisa barjaa beeksisoota biroorraa adda godhu keessaa isaa tokkoodha. “Avariety of distinctive characteristics of billboards and outdoor advertising are: the aspect of 24 hour presence” (Blasko, 1985). Akka yaada kanaarra hubatamuutti, beeksisa barjaa beeksisoota biroorraa amala addaa isaa taasisuu keessaa inni tokkoo yeroo hunda rakkoo tokkoo malee odeeffannoo kennuudha. Sababiin isaas, beeksisoonni karaa sabquunnamtii adda addaa, waraqaafi barrullee adda addaadhaan beeksifaman bakka jiranitti deemuun barbaachaa waan gaafatuuf rakkoo qabu. Beeksisi barjaa garuu, barbaachaa tokkomalee,daandiirratti bahee waan mula’tuuf yeroo barbaachiseetti haala salphaa ta’een odeeffannoo argachuun nidanda’ama. Asiiin jira jedhee isaatu namahawachuun ergaa dabarsa jechuudha.

Beeksifni barjaa beeksisaa manaa alaa magaalaa kessatti bitaafi mirgaa daandiirratti imaltootaaf odeeffannoo kennuudhaan kan tajaajiluudha. Lafoofi konkolaachistoonni saffisaan deemaa halaalatti ilaalanii waan dubbisaniif haala fagootti argamuun barreeffama. Dhimmaa kanaa ilaalchisee odeeffannoon tooraa inteerneetii tokkorraa argame akka ibsutti, “... billboards are usually on few words, in large print and humorous or arresting image in brilliant color” ([https:// en.m.wikipedia./org/wiki/billboard](https://en.m.wikipedia.org/wiki/billboard)). Tooraa inteerneetii (isuma) irraa yoo ibsu, “Billboards present large advertisements to passing pedestrians and drivers. Typically showing witty slogans and distinctive visuals, billboards are highly visible in the top designated market areas”. Odeeffannoo kanarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa dubbistootaaf halaalatti akka mul’atutti barreeffama gurguddaafi halluu ifaan barreeffamee bakka dubbisaan argutti ijaajjuu qaba.

Beeksifni barjaa deeggarsa namaa malee ofumaan ofdanda'ee dubbistootaaf odeeffannoo kennuun kan keessummeessudha. Kun ammoo, ta'uu kan danda'uu yoo barreeffamichi haala ifaa ta'een barreeffamee dubbisaaf dubbifameedha. Yaada kanaa ilaalchisee ogeeyyiin yoo ibsan, "Advertising is the no personal communication of information" (Taflinger, 1996). Akka yaada kanaatti barjaan dubbistootaaf odeeffannoo barbaadame kennuu kandanda'u halaa dubbisaan hubachuu danda'uun dogoggora tokko malee yoo barreeffameedha. Dabalatanis, odeeffannoo toora inteerneetii tokkorraa argamee yaadaa kanaa yoo ibsuu, "...they (billboards) have to be readable in a very short time because they are usually read while being passed at high speeds" (<https://en.m.wikipedia.org/wiki/billboard>). Mamiltoonni ariitiidhaan dubbisuu waan barbaadaniif akka dogoggora tokko malee dubbisaanii hubatanitti haalaa dubbiffamuu danda'uun barreessuun barbaachiisaadha.

Amalaa barjaan qabu keessaa inni biroon, barreeffamisaa fakkiifi halluu ifaan deeggaramee dhihaachuudha. Odeeffannoo daran ifaa ta'ee dabarsuu akka danda'uutti fakkii qabiyyee barjichaa tumsuufi halluu ifaa ta'een deggeeramee dhihaata. "The combination of the exact picture, color and the text in an advertisement makes an advertisement different among others. The visual part of an advertisement has two main duties: one is to draw the attention and make feeling good" (Michell, 1986). Yaaduma kanaatti dabaluudhaan hayyonnii kanbiroon yoo ibsan, "There are many elements in designing an advertisement which can construct an advertisement effective or not: picture, appeal, text and color" (Messaris, 1996). Yaada ogeeyyii kanaarraa wanti hubatamu beeksifni barjaa fakkiifi halluun deeggaramee dhihaachuu akka qabu kan ibsuudha. Kunimmoo, dubbisaa hawwachuun ergaa dabarsuu keessatti gahee guddaa qaba.

2.6 Teessuma Barjaa (Placement of Billboard)

Beeksifni barjaa waa'ee dhimmaa tokkoo namootaaf odeeffannoo kennuun beeksisoota kamiyyuu caalaa yeroo ammaa fudhatama guddaa argacha jira. Dhaabbilleen naannoo magaalaafi magaalaa keessatti argaman maamilaa isaanii waliin kan ittiin walqunnamuun dhimmaoomishaa, tajaajilafi k.k.f ittiin beeksifatan irraajireessaan beeksisa barjaatiin. Maamillis, haala salphaafi walaba ta'een baasii tokko malee odeeffannoorraa argata.

Barjaan odeeffannoo barbaadame dabarsuu akka danda'uuf bakka imaltoonni hundi arganii dubbisan kaa'amuu qaba. Naannoo dhaabbatichaa, daandiirraa bakka namoonni arguu danda'an dhaabbachuu qaba. Magaalaa keessatti naannoo daandiiwwan gurguddaa, naannoo dhaabbatichaa, naannoo tajaajjilli hawaasummaa addaaddaa heddummatutti, ijaajjuu akka qabu ogeeyyin nigorsu.

“Billboards placed on highways are more appreciated in cultural environment because it is more safe than located in city areas, it is more convenient because drivers may have more concentration to billboards on high way visibility from far distance which definitely help in brand awareness” (Shimp, 2000).

Yaada kanaarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa bakka hawwaasi argee dubbisuun odeeffannoo argachuu danda'utti ijaajjuu qaba.

2.7. Qajeelfamoota Barjaa (Principles of Billboard)

Hojiin barjaa hojii akka feeteen hojjetamu osoo hinta'iin qajeelfamoota adda addaa hordofuun kan barreeffamuudha. Kun immoo, barjaa hawwataa taasisuun namootni rakkoo tokko malee dubbisanii oddeeffannoo barbaadame akka argataniif gargaara. Qajeeltoowwan qophii barjaalee hordofuu qabu kanneen ijoo ta'an: (1) miiraa dubbisaa harkisuuf hawwata ta'uu, (2) yeroo gabaabaa keessatti akka dubbifamuuf gabaabina qabaachuu, (3) ergaan isaa salphaatti akka hubatamuufi fagootti akka mul'atuuf barreeffama gurguddaafi (4) halluu halaalatti mul'atuun barreeffamuu qaba. Yaada kana ilaalchisuun hayyonni yoo ibsan, “In order to fulfill its functions, a billboard advertisement must meet the criteria of a successful persuasive text- they are: attention value, readability, memorability and selling power” (Leech, 1996). Yaada armaan oliirraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa odeeffannoo gahaa kennuuf qajeelfamoota armaan olitti heeraman hordofuun barreeffamuu qaba.

2.7.1 Qajeelfama BATO Barjaa Barreessuurratti

Dhimma barreeffama barjaa ilaalchisee Biirtoon Aadaafi Tuurizimii Oromiyaa qajeelfamabara 2009, Lak. 5/2009 baaseen barreeffama barjaan yaadni darbuuf barbaadame tokko ergaan isaa osoo hin hafin akka darbuuf qaami barreessu ofeeggannoo taasisuun baay'ee barbaachisaa akka ta'e kan ibsuudha. Ofeeggannoon godhamus, barreeffamicha caasaa ykn. Saayinsii afaanii, akkasumas, aadaa, safuufiduudhaa hawwaasa afaanicha dubbatuu eegee akka barreeffamuuf, hojjechuudha.

Afaan Oromoo erga afaan barreeffamaafi afaan hojii ta'ee yeroo gabaabaa ta'ullee, guddinni amma irra gahe kan nama jajjabeessuufi onnachiisuudha. Kanaaf, fayyadama barreeffamoota Afaan Oromootiif xiyyeeffannaa guddaa kennuun sadarkaa guddinaafi waaltina afaanichaa mirkaneessuun murteessaadha.

Barreeffamoota Afaan Oromootiin barreeffaman keessaa tokko barjaadha. Barreeffami barjaa akaakuu beeksisaa keessaa tokko ta'ee baay'inaan magaalaa keessatti odeeffannoo kennuun kan tajaajiluudha. Haata'umalee, haala qabatamaa amma jiruun barreeffami barjaalee hanqinootaafi dogoggora hedduu kan ofkeessaa qabuudha. Kanaaf, BATOn barjaalee barreessuuf ulaagaa armaan gadii baasee jira. Isaanis:

- Aadaa, seenaa, moggaasa maqaa Oromoo, safuufi duudhaa uummatichaa kan eege
- Barreeffama caasluga Afaan Oromoo kan eege.
- Barreeffama qubee Afaan Oromoo sirrii kan eege.
- Barjaan jalqabarratti Afaan Oromoon kan barreeffame ta'uu.
- Barjaan halluu ifaan barreeffamuu
- Dhaabbilee ga'umsa barjaa barreessuu qaban biratti barreessuu
- Guddinni qubee Afaan Oromoo ittiinbarreeffamu kan afaan biroo wajjin walqixa ta'e ykn.caaluu
- Barjaan bakka argamutti ijaajuufi
- Barjaan osoo hinijaajin dura qaama dhimmi isaa ilaallatuun mirkanaa'uudha (BATO,2009).

Walumaagala ulaagaalee BATOn baase kun qajeelfamootaafi yaaxinaalee dhimma barjaa barreessuurratti kan walsimataniidha. Kanaaf, barjaaleen magaalaa Najjoo keessatti tajaajila odeeffannoo kennaa jiranis ulaagaale kana guutuu qabu. Haata'umalee, barjaaleen tokko tokko ulaagaa kanneen guutanii waan hinargamneef hanqinoota tokko tokko qabu jechuudha.

2.8. Bifiyyee Barjaa fi Qabiyyee Barjaa

2.8.1. Bifiyyee Barjaa

Beeksii barjaa gosabeeksisaa bifa barreeffamaandhihaatee magaalaa keessaatti dhimmoota adda addaarratti odeeffannoo garaagaraa hawwaasaaf kennuudha. Akkuma barreeffamoota

biro barreeffamaan haadhihaatuuyyuu malee haala adda ta'een barreeffamee dubbisaa hawwachuun ergaa kan darbarsuudha. Wantoota barreeffama beeksisa barjaa barreeffamoota kanneen biroorraa adda taasisukeessaa inni tokko haala gabaabina qabuun barreeffamuusaati. Jechoota, gaalewwanfi himoota gaggabaaboon barreeffamee haala salphaa ta'een dubbistootaaf odeeffannoo kan kennuudha. “Advertislanguage differs from other type of language in another important respect- it is simple language” (Goshgarian, 2010). Yaadi kun kannu hubachiisu beeksisi barjaabifa gabaabiina qabuufi salphaa ta'een barreeffamuun dubbistootaaf dhihaachuu akka qabu kan ibsuu dha.

Akkasumas, barjaan bifa miira dubbisaa hawwachuun ergaa dabarsuu danda'uunkan barreeffamuudha. Yaadaafi qalbii dubbisaa hawwachuun, akka dubbisaniif dhiibbaa irratti uumuun ergaa kan dabarsuudha. “Billboard is the advertising copy fitter to control both the attention and the straying rate of the eyes of the reader,” (Kyrinin, 2010). Yaada hayyuu kanaarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa kan barreeffamu akkasumaan osoo hinta'in barreeffama hawwataa yaadaafi qalbii dubbisaa ofitti harkisuun akka dubbisaniif dhiibbaa irratti uumuun ergaa kandabarsu ta'uusaati. Dabalataanis, barjaa gosa beeksisa barreeffamoota biroorraa bifa adda ta'een kanbarreeffamu ta'uu isaa ogeeyyiin yoo ibsan, “The text in an advertisement different among other. The visual part of an advertisement has two main duties: one is to draw attention and make feeling good” (Michell, 1986). Yaadni kun kan nama hubachiisu, barjaan beeksisoota biroorraa bifa adda ta'een kandhihaatuudha. Kun ammoo, hawwataa ta'uufi gammachiisaa ta'uun ergaadabarsuu isaati.

Bifiyyeen barjaa qubeewwan gurguddaafi barreeffama gurguddaan barreeffamee haala dubbistoonni halaalatti dubbisuu danda'aniin kan dhihaatuudha. Dubbistoonni daandiirraa dubbisaa waan deemaniif rakkoo tokkoo malee yeroogabaabaa keessatti dubbisani odeeffannoo barbaadame akka argataniif haala salphaatti akka dubbifamuuf kan barreeffamuudha. Dhimma kana ilaalchisuun odeeffannoon toora interneetii tokko irraa argame akka ibsutti, “----they (billboards) have to be readable in a very short time because, they are usually read while being passed at high speeds. Thus there are usually only few words, in brilliant color” (<https://en.multipedia.Org.wiki.Billboard>). Odeeffannoo armaan oliirraa wanti hubatamu, lafoonis ta'ee konkolaachistoonnis saffisaan dubbisaa waan bakka dhimma isaanii deemaniif barjaan bifa salphaatti mul'achuu danda'uun jechoota muraasaafi

barreeffama gurguddaan barreeffamee, haala miira dubbisaa kakaasuun ergaa dabarsuu danda'uun halluu ifaan barreeffamee dhihaachuu qaba.

Bifiyyeen barjaa seera caasaa afaanichaa kan hordofuu, jechoota muraasa ergaa gahaa dabarsuu danda'aniin kan barreeffamuufi haala hawwaasicha biratti fudhatama qabuun kandhihaatuudha. Qindaa'inni sagalee,qindaa'inni jechootaafi gaalewwanii haala seerri afaanichaa ajajuun ijaaramuu qaba. Akkasumas, haala hawwaasicha biratti fudhatama qabuun dhihaachuu qaba. Dhimma kana ilaalchisuun hayyoonni yoo ibsan,” Caasluga Afaan Oromoo keessatti jechoonni haala ittiin qindaa'an kan ofii isaanii qabu, akkaataa hawwaasicha biratti fudhatamaa ta'een jechuudha,” (Irreessoo, 2006:42). Yaada kanarraa want hubatamu, barjaan seera afaanii eeguun qindaa'uu dabalatee haala hawwaasa biratti fudhatama qabuun dhihaachuu qaba.Kun ammoo, odeeffannoo barbaadame danqaa tokko malee akka darbuuf tumsa guddaa godha. Walumaagala, bifiyyeen barjaa seera afaanichaa eeguun gaalewwan gaggabaaboo kanneen seera afaanichaa eeganii qindaa'aniin barreeffamee dhihaachuu qaba.

2.8.2. Qabiyyee Barjaa

Qabiyyeen barreeffama tokkoo faayidaawwaniifi ergaawwan barreeffamichi ofkeessatti hammatu kanilaallatuudha.Bu'uurumakanaan qabiyyeen barjaalee magaalaa keessatti argamaniis, ergaawwaniifi faayidaawwan barjaan haawaasaaf kennan kanilaallatuudha.

Barjaan beeksisa manaaalaa magaalota keessatti namootaaf odeeffannoo adda addaa kennuuf kan ooluudha. Innis, qabiyyee dhaabbataa kan ofkeessaa qabuufi dhaabbata adda addaa keessatti hawwaasaaf odeeffannoo adda addaa kennuun kan tajaajiluudha. Naannoo ykn magaalatokko keessatti barjaaleen tajaajila odeeffannoo kennuuf oolan haaluma dhaabbata ibsaniin qabiyyee ofii isaanii kanqabaniidha. Qabiyyeen kanneen ammoo, ergaa sirrii ta'e dabarsuuf sirrummaa qabaachuu qabu.Dhimmoota dhaabbata beeksisanii haala tajaajila dhaabbatichi kennu ibsuu danda'aniin dhihaachuuqabu jechuudha. Dhimma kana ilaalchisuun ogeeyyiinyoo ibsan, “Advertisement needs to be both accurate as well as precise” (Patsoura and et al, 2009). Yaada hayyuu kannaarraa wanti hubatamu, ergaa qabiyyee tokkoo haala ifaafi qulqullina qabuun dhihaachuu qaba. Kanaaf, qabiyyeen ergaa ijoo barreeffama tokkotti fayyadamnee dabarsinuu yoota'u, akkasumas, beeksisa barjaatti fayyadamuudhaan ergaa garaa garaa dabarsuu nidanda'ama jechuudha. Kana jechuunis,

qabiyyeen barjaa tokkoo ergaawwan ijoo dhaabbata beeksisuu maal akka fakkaatu kan ibsuudha jechuudha.

Qabiyyeen barjaa dhimma beeksifamu sanarratti hundaa'uun garaagara ta'uu danda'a. Haata'umalee, barjaaleen hundi hawwaasa ittifayyadamu sanaaf ergaa barbaadame tokko dabarsuuf kan ooluudha. Ergaawwan kunneenis, kanneen akka: omisha, tajaajila, daldala, barnootaafi k.k.f ta'uu danda'a. Beeksisibarjaa waa'ee omishaa, waa'ee tajaajila dhaabbata tokkoo ibsuuf, maamiltoota waa'ee bittaafi gurgurtaa beeksifachuuf, waan haaraan akka jiru maamila beeksisuuf kantajaajiluudha (Harid, 1996).

Barjaan sirna walquunnamtii hawwaasaa keessaa tokko waanta'eef, namoonni waan tokko irratti murtoo akka fudhataniif, akkasumas, odeeffannoo kennuun qajeelchuu, kallattii argisiisuu, amansiisuu, akeekkachiisuu, haala jiruufi jireenya hawaasaa guyyuu guyyuu keessatti odeeffannoo garaa garaa kennuun kantajaajiluudha (Cushmanfi warra biroo, 1993).

2.9 MaalummaaFayyadama Afaanii

Fayyadamni afaanii haalaafi bakka hawwaasni afaan isaa ittifayyadamuu qabu kan ilaallatudha.Naamusaaifi dandeettii afaanii irratti kan xiyyeeffate ta'ee akkaataa afaan itti baramuufi addunyaa kana keessatti haala fayyadama afaanii irratti kan xiyyeeffatudha. Fayyadama afaanii ilaalchisee hayyoonni adda addaa hiika adda addaa kennanii jiru.Gabii (2015:9), Cooper (1976) wabeeffachuun yoo ibsu, xiyyeeffannoon xiinqooqaa garaa garummaa afaan tokkoo yookiin looga tokko keessatti haala dubbiin seerlugaa yookaan jechaa uumamu adda addummaa afaanotaa yookaan loogaa gidduutti uumamuu ibsa.

Haaluma kanaan beeksisaa adda addaa keessattis, fayyadamni afaanii xiyyeeffannoo guddaa argachuu kan qabudha. Jechoonni, gaaleewwaniifi himoonni haala hawwaasa biratti fudhatama qabaniifi seerluga afaanichaa eeganiin barreeffamuu kan qabanidha. “The verbal message must be readeable, presented in consince and simple manner and supported with effective visual,” (Tayler et al, 2006:277). Akkaataa yaada kanarraa hubachuun danda'amutti, fayyadama afaanii keessatti ergaan afaaniin darbu ifa ta'uun haala ifaafi salphaa ta'een dubbifamuun ergaa haala seera- qabeessa ta'een mul'achuu qabudha. Haaluma kanaan, fayyadamni afaanii barjaa keessatti fayyadamnu salphaafi ifaa ta'uu qaba jechuudha.

Jiruufi jireenya dhala namaa keessatti afaaniinis ta'e barreeffamaan fayyadamni afaanii hedduu barbaachisaadha. Dhalli namaa yaada waljijjiiree kanwalquunnamu afaanitti fayyadameeti. Afaan kun ammoo, haala dubbii fi barreeffamaan nama gargaaruu danda'a. Kanaaf, fayyadamni afaanii gahee inni walquunnamtii hawwaasaa keessaatti qabu daran olaanaadha. Clark (1996) dhimma kana ilaalchisee, fayyadamni afaanii walitti dhufeenya hawwaasi waliin qabu kan ibsuudha jechuun ibsa. Kunis, yaadrimee fayyadama afaanii haala hawwaasa kamiyyuu keessatti beekumsa gahaa afaanichaa qabaachuu giddu-galeeffachuu kan qabuudha. Innis, walquunnamtii hawwaasichaa faana hariiroo qabaachuu isaa kan argisiisuudha.

2.9.1. Fayyaadama Afaanii Barjaa keessatti

Fayyadami afaanii barjaa keessatti iddoo olaanaa qaba. Innis, barjaan maloota afaan ittiin fayyadaman keessaa tokko waanta'eefidha. Akkasumas, barjaan jechoota yaadaafi qalbii namootaa hawwachuun ergaa dabarsuu danda'anitti fayyadamuu gaafata. "Billboard advertises aretexts that do their best to get our attention, to make us turn towards them" (Goddard, 1998). Kanaafuu, fayyadamni afaanii beeksisa barjaa keessatti qulqullina kan qabuufi seera afaanichaa kan eege ta'uu qaba. Dabalataanis, afaan beeksisa barjaa afaan beeksisa kanneen biroorraa adda kan ta'eedha. Barreeffama gaggabaaboo haala salphaa ta'een dubbifamurraa kanijaaramuudha. "Advertising language differs from other types of Language in another important respect, it is simple language" (Goshgarian 2001). Akka yaada kanarraa hubannutti afaan beeksisa barjaa ifaafi salphaa ta'uu qaba.

Jechootaafi gaaleewwaa beeksisa barjaa keessatti ittifayyadamnu hawaasa biratti kan beekaman ta'uuqabu. Kun ammoo, hawaasni ergaa barbaadame akka hubatu taasisa. "You will get your point across better if you use words and phrases that are familiar to your reader" (Bovee, 1989:275). Yaadi kun kan hubachiisu beeksisa barjaa keessatti jechoofaafi gaaleewwan dubbistoota keenya biratti beekaman yoogargaaramne haalagaariidhaan ergaa dabarfachuu akka dandeenyu nuhubachiisa jechuudha.

Beeksisa baarjaa keessatti jechoota muraasatti fayyadamuun ergaawwan garaagaraa dabarsina. Jechoonni walitti dhufanii barjaa ijaaran tokkoon tokkoo isaanii ergaa dabarsuu keessatti qooda ofiii isaanii waan qabaniif qulqullinaan itti fayyadamuu gaafata. "Every word in advertisement is there for a reason; no word is wasted" (Goshgarian, 2001:313).

Yaada hayyuu kanaarraawanti hubatamu jechi beeksisa barjaa keessaa kamiyyuu sababa fayyadamaniifwaan qabaniif jechi kamiyyuu tajaajiladhabuu akka hindandeenye kan ibsuudha. Kanaaf, barjaa keessatti jechoota qulqullinaan fayyadamuun ergaan barjichaa sirriitti akka darbuuf qooda olaanaa qaba jechuudha. Kana jechuunis, barjaan jechoota muraasa ergaa ifaa dabarsuu danda'aniin barreeffamuu akka qaban kan mul'isuudha.

Beeksisa barjaa barreessuukeessatti seerlugaa afaaniifi sirnatuqaalee eeguunis barbaachisaa akka ta'e hayyoonni ni gorsu. "Grammar rules and specially punctuation rules are commonly broken by advertising copy writers and this truly infuriates the critics" (Bovee, 1989: 46). Yaadi kunis kan nuhubachiisu, seerri afaanii cabuun ergaa beeksisichaa dabsuu akka ta'e dha. Kanaaf, namoonni barjaa barreessan seera afaanichaa qulqulleessanii beekuun murteessaadha. Kun ammoo, seer-luugi afaanichaa akka hin cabneefi fayyadami afaanichaa hawwaasa biratti fudhatama argachuun ergaa barbaadame akka dabarsuuf gargaara jechuudha.

Boove (1989:275), beeksisa barjaa keessatti fayyadama afaanii yoo ibsu, "You will get your point across better if you use words and phrases that are familiar to your reader," jedha. Yaada kanarraa want hubatamu, jechootaafi gaalewwan hawwaasa biratti beekaman gargaaramnee barjaa yoo barreessine, haala gaariidhaan ergaa dabarfachuun akka danda'amu kan ibsuudha. Kanaaf, jechootaafi gaalewwan hawwaasa biratti beekaman haala ifaa ta'een barjaa keessatti itti fayyadamuun ergaa barbaachisaa dabarfachuudha.

Haaluma kanaan beeksisa barjaa keessatti fayyadami afaanii odeeffannoo ga'aa ta'e dabarsuu akka danda'uuf xiyyeeffannoon qophaa'uu qaba. Jechoonni, gaalewwanfi himoonni haala hawwaasa biratti fudhatama qabuufi seera afaanichaa eegeen akkasumas, qajeelfamoota barjaan ittiin qophaa'uu hordofuun haala gabaabina qabuun qophaa'uun barbaachisaadha.

2.9.1.1 Qubeessuu

Qubeessuun haala waliigalteefi fayyadama fudhatama qabuun qubeewwanitti gargaaramuun jechoota ijaaruudha. "Spelling involves the forming of words with letters according to convention and accepted usage," (Todd, 1986). Yaada kanarraa wanti hubatamu qubeessuun akkaataa fudhatama qabuun qubeewwan walittii fiduun jechoota ijaaruu akka ta'edha.

2.9.1.2. Faayidaa Sirnaan Qubeessuu

Sirnaan qubeessuun walquunnamtii sirrii ta'e uumuuf kanooluudha. "One of the keys to successful communication is correct spelling. In writing a misspelled word can detract the reader from the content of the message and cause misunderstanding (clarkfi warri biroo, 1994:51). Yaada kanarraa wanti hubatamu, dogoggorri qubee jiraannaan dubbistoonni ergaa barreeffamichaa haa ifaa ta'een dubbistoonni wlqixa hubachuu hindanda'ani. Kanaaf, qubee sirnaan fayyadamuun walquunnamtii sirrii uumuun barbaachisaadha.

2.9.1.3. Caasaa Afaan Oromoo

Caasaan afaanii seera afaan tokko hordofuu qabuudha. Akkaataa hawwaasicha keessatti dubbatamuun duraa duuba isaa eegee kan ijaaaramuudha. Seera kanas hordofee hinqindaa'u taanaan ergaa darburratti danqaa ta'a. Kanaaf, afaan seera ittiin bulu waan qabuuf seericha hordofuun ittigargaaramuun barbaachisaadha. Afaan Oromoos akkuma afaanota biroo seera mataa isaa qaba. Sadarkaa sagaleerraa eegalee hanga caasaa keeyyatatti seera ittiinijaaramu qaba. Haalli taa'umsa sirna sagalee, birsagaa, jechootaa, gaalewwaniifi himootaa seera ijaarsa ofii isaa qaba. Afaan Oromoo seera ittiin hogganamu kan mataa isaatii waan qabuuf seericha faanabu'uudhaan ittifayyadamuun barbaachisaadha. Kunimmoo, dogoggora uumuurraa nama oolcha. Addunyaan (2012:30)yoo ibsu, "Beekumsi caasaa Afaan Oromoorratti qabnu rakkoowwan caasichaan walqabatani afaanichatti fayyadamukeessatti mudatan furuuf carraaquun hujummaa caasichaa agarsiisa" jedha. Kanaaf, fayyadama Afaan Oromoo keessatticaasaa sagalootaa, birsagootaa, jechoofaa, gaalewwaniifi himootaa bakka isaanii beekanii ittifayyadamu barbaachisa. Ta'uu baannaan dogoggora uumuudhaan qabiyyee afaanichaa waan gufachiisuuf caasaa afaanichaa dursanii beekuun ittifayyadamuudhaan ergaa sirrii ta'e dabarfachuun baayyee barbaachisaadha.

2.10. Maalummaa Jijjiirraa Afaanii

Jijjiirraa afaanii jechuun akka waliigalaatti yaadaafi beekumsa afaan tokkorraa afaan biraatti ceesisuun (jijjiiruun) ibsuu jechuudha. Afaanichi barreeffama ykn. haala dubbiitiin akkasumas, mallattoodhaan (mallatto warra gurraan hindhageenye) ta'uu danda'a. (Cristal, 1987). Haaluma walfakkaatuun, Wills (1982) jijjiirraaf hiika yoo kennu, jijjiirraan adeemsa barreeffamaa afaan maddaa tokko gara afaan jijjiiramuutti akkaataa mijataa ta'een, yaada

walgituu danda’u bakka buusuun hiikuurratti kan xiyyeeffatuufi ga’umsa barreeffamoota afaan maddaa xiinxaluu kan gaafatuudha.

Jijjiirraa ilaalchisee Newmark (1988:7) hiika yoo kennuuf, jijjiirraan ogummaa ergaa barreeffamaa ykn. yaada afaan tokkoo haala walfakkaatuun ergaa ykn. yaada sana afaan biroottiin bakka buusdha. Akka hiika kanaatti, jijjiirraan ergaa walfakkaatu dabarsuurratti kan xiyyeeffatu ta’uu addeessa. Akkasumas, Omnes (1996) jijjiirraa yoo ibsu,jijjiirraan ergaa barreeffama tokkoo afaan tokkorraa afaan birootti hiikuudha.

2.11 Sakatta’a Barruu Walfakkii

Namoonni garaagaraa mata-dureewwan qorannoowwan addaaddaa kanneen mata- duree qorannoo qoratichaatiin walitti dhufeenya qabanirratti qorannoo haageggeessaniyuumalee, mata-duree qorannoo qoratichaatiin guutuummaa guutuutti kan walfakkaatan qorataan hanga sakatta’ee dubbisetti hinargine. Qorannoowwan kunneenis, qorannoo qorataan gaggeesse waliin gama ittiinwalfakkaataniifi garaagarummaas qaban jiru. Haaluma kanaan, qorataan waraqaalee qorannoo garaagaraa hojjetaman sakatta’uudhaan waraqaa qorannookanaa waliin walitti dhufeenya qabu ykn. walitti dhihaatu jedhamee kan yaadame haala armaan gadiin ibsamee jira.

Beekan (2014), mata-duree qorannoo “Xiinxala Qulqullina Barreeffama Afaan Oromoo” jedhurratti qorannoo geggeessee jira. Kaayyoon qorannoo inni geggeessee, xiinxala qulqullina barreeffama Afaan Oromoo taappellaafi beeksisoota Magaalaa Naannoo Finfinnee jedhurratti kan xiyyeeffateedha. Akaakuu meeshaalee funaansa ragaa inni ittigargaames daawwannaa fi afgaaffii yoo ta’u, argannoon isaa ammoo, fayyadamni dogoggora Afaan Oromootiin jiru qubee iddoo sirrii ta’etti dheeressuufi gabaabsuu, jabeessuufi laaffisuu, akkasumas, irrabutaa iddoo sirrii ta’e qofaatti ittifayyadamuun barbaachisaadha.

Dhamjechoonni hirkatoonis, jechootatti maxxanuun, kanneen ofdanda’an ammoo, qofaa dhaabbachuun barreeffamuu qabu. Jijjiirraa ilaalchisees, akkaataa ergaa guutuu dabarsuu danda’uun raawwatamuu qabu. Kanata’uu baannaan,beeksis keessatti ergaan darbuu barbaadame haala barbaadameen darbuun hafee hiikni isaa nijjijirama. Hubachuufis rakkoo ta’a.

Booranaa (2016) mata- duree “Qaaccessa Barjaa magaalaa Gaango’aa Hiika jijjiirraa jechoota Afaan Oromoo irratti xiyyeeffachuun” jedhurratti hojjeteera.Kaayyoon isaas

caasaafi hiika jijjiirraa jechoota Afaan Oromoo barjaa magaalaa Gaango'aa qaaccessuudha. Akaakuun raga inni ittiin odeeffannoo walitti guurrates, daawwannaafi afgaaffiidhaan yoo ta'u, argannoon qorannoo inni geggeessees, barreeffama barjaalee Magaalaa Gaango'aarratti rakkooleen caasaa afaaniifi jijjiirraa hiikaa daran kanargamu ta'uu isaa kan ibsuudha.

Guutaa (2015) ammoo, mata-duree "Error Analysis in Billboard Advertisement Written in Afan Oromo in Jimma Town" jedhurratti qorannoo geggeessee jira. Kaayyoon qorannoo kanaas, dogoggora qubee Afaan Oromoo barjaalee Magaalaa Jimaa keessatti argaman xiiinxaluudha. Akaakuun raga inni odeeffannoo ittiin argates daawwannaa barjaalee magaalicha keessatti argamanii yoota'u, argannoon qorannoo isaatiis, dogoggori qubee barjaalee Magaalicha keessatti argaman keessatti heddummachuu, dogoggorri jijjiirraa afaanii jiraachuu, akkasumas, barreessitoonni barjaa Magaalicha keessaa beekumsa Afaan Oromootiin barreessuu dhabuu, warri qaban ammoo, afaanichaaf ilaalcha gaarii dhabuu kan argisiisuudha.

Daangaa (2018) mata- duree "Qaaccessa Fayyadama Afaan Oromoo Daldala Dhuunfaafi Gamtaa Magaala Sulultaa" jedhurratti qorannoo hojjetee jira. Kaayyoon qorannichaas fayyadamni Afaan Oromoo dhaabbiilee daldala dhuunfaafi gamtaa Magaalaa Sulultaa keessatti argamanii maal akka fakkatu qaaccessuu kan ibsuudha. Akaakuun ragaalee inni odeeffann ittiinfunannates, afgaaffiifi daawwannaa barjaadhaan yoo ta'u, argannoon qorannichaas, dhaabbileen daldalaa adda addaa Magaalaa Sulultaa keessaa Afaan Oromooti fayyadaman afaanichatti xiyyeeffannoo kennuu dhiisuuisaanii kan ibsuudhadha. Kanaafammoo, sababa kan ta'e, dhimmichi magaalicha keessatti baratamuu dhabuu, ilaalchi afaanichaaf kennamu gadaanaa ta'uudha. Akkasumas, dookimeentiwwan dhaabbilee daldalaa adda addaa irrareessaan Afaan Amaaraafi Afaan Ingilizii qofaan kan barreeffaman ta'uudha. Ittidabalees, qajeelfamni dhimma kana ilaallatu baheyyuu hojiirra ooluu dhabuun isaas beeksisaafi barjaaleen Afaan Oromoon fayyadamuu dhiisuu, warri barreeffaman ammoo dogoggora qubeessuu baay'inaan qabaachuu, akkasumas, jechoota waalta'aa ta'e fayyadamuu dhiisuu, dhamjechoota hirkatoo akka dhamjecha ofdanda'aatti ittifayyadamuun akka jiru kan argisiisuudha

Zalaalam (2012) mata -duree qorannoo "Xiinxala Fayyaadama Afaan Oromoo : Beeksisoota Taappellaa Magaalaa Adaamaa" jedhurratti kan geggeesseedha. Kaayyoon qorannoo

kanaas,fayyadama Afaan Oromoo beeksiisoota Taappellaa Magaalaa Adaamaa keessatti mul'atu xiinxaluu kan jedhu yoo ta'u, akaakuun ragaa inniittin gargaarames, daawwannaafi afgaaffiidha. Argannoon qorannichaas,kan inni mul'isu fayyadama dogoggora qubee Afaan Oromootiin jiru, qubee iddoo sirrii ta'etti dheeressuufi gabaabsuun, jabeessuu fi laaffisuun akkaasumas, irrabutaafi hudhaa haalaafiiddoo barbaachisu qofaatti fayyadamuun barbaachisaa akka ta'edha. Kunta'uu baannaan beeksisa keessatti ergaan darbuu barbaadame haala barbaadameen darbuun hafee nijijjiirama. Hubatamuufis rakkisaa ta'a. Haaluma kanaan, beeksisoota taappellaa Magaalaa Adaamaa keessatti hanqinoonni fayyadama afaanii mul'atan addaan bahanii jiru. Isaanis; dogoggora qubee, caasaa afaanii, hanqina jijjiirraa ta'uusaa kan ibsuudha.

Qorannoo namoota armaan olitti ibsamani qorannoo kootiin wanti adda taasisu tokkooffaa, Beekan (2014)fi Guutaa(2015) xiinxala qulqullina Afaan Oromoofi xiinxala dogoggora qubee Afaan Oromoo barjaaleerratti mul'atan jedhurratti qorannoo geggeessan waan ta'eef kaayyoon keenya kangargar nutaasisuudha. Lammaffaarratti, Zalaalam (2012)fi Daangaa (2018) xiinxala fayyadama Afaan Oromoo; Beeksisa Taappellaafi Qaaccessa Fayyadama Afaan Oromoo Daldala Dhuunfaafi Gamtaarratti.Kan namoota kanneenii ammoo,beeksisa Taappellaa keessatti Fayyadami Afaan Oromoo maal akka fakkaatu xiinxaluufi garafuuladuraatti maal ta'uu akka qabu kan ibsaniidha. Booranaa (2016) ammoo, hiika jijjiirraa barjaalee Magaalaa Gaango'aa xiinxaluurratti kan xiyyeeffateefi rakkoolee caasaa afaaniifi jijjiirraa hiikaa daran kan argamu ta'uu kan ibsuudha. Qorannoowwan armaan olitti ibsaman kunneen kallattii qorataan xiyyeeffate ka'een “Qaaccessa Qabiyyeefi Bifiyyee Barjaarratti” waan hinxiyyeeffanneef, qorannoo kana kan isaaniitiin adda isa taasisa.

2.12 Yaaxina Qorannichaa

Yaaxina jechuun adeemsa ogbarraruu tokko ittiin hubatamuufi xiinxalamu yammuu ta'u, faayidaa ogbarruu, walitti dhufeenya barreessaafi barreeffamichaa dubbisaa, hawaasa, seenaafi afaaniitiin barreeffamee kan calaqqisiisuudha. Yaanni toora interneetiiraa fudhatame tokko akka ibsutti ,“Theory is the process of understanding what the nature Literature is, what function it has, what the relation of text is to use to reader, to language , to society to history. It is not judgment but understanding of the frames of judgment” jedha.(www.The freedictionarycom / criticism.).

Yaaxinni qorannoo kanaa yaaxina barreeffama xiinqooqa naannoo tokkoorratti kan xiyyeeffatuudha. Yaaxina kana ilaalchisuun hayyoonni yoo ibsan, “The language of public road signs are: advertising billboards, street names, place names, commercial shop and public signs on government buildings combines to form a linguistic landscapes of a given territory region or urban agglomeration” (Ben Rafael 2009:40). Yaada kana irraa wanti hubatamu, yaxxinni barreeffamoota xiinqooqa naannoo tokko ilaallatu: beeksisa barjaa, beeksisa daandiirraa, maqaa bakkaa, daldala, mallattoolee adda addaa gamoowwan, magaalaa keessatti bakka garaagaraatti argamaniifi barreeffamoota garaagaraa naannoo tokko keessatti kan hawaasi odeeffannoo ittiin waliif dabarsuudha

Gama tajaajila isaatiin hayyoonni maalummaa barreeffama xiinqooqa naannoo tokkoo yoo ibsan, “The linguistic landscape of a territory can have two basic functions: informational function and symbolic functions” (Landry and Bourhis 1997:25). Akka yaada hayyoota armaan olii irraa hubatamutti barreeffamni xiinqooqa naannoo tokkoo hawwaasaaf odeeffannoo adda addaa kennuun kan tajaajilu yoo ta’u, gama biroon ammoo, afaan hawwaasa naannichaa kan ibsuuf eenyummaa hawaasichaa adda baasee kan mul’isuudha.

Barreeffamoota xiinqooqa naannoo tokkoo ibsan keessaa barjaan isa tokko akka ta’e armaan olitti ibsamee jira. Barjaan kaayyoon isaa inni guddaa magaalaa keessatti namootaaf odeeffannoo garaagaraa kennuudha. Odeeffannoo sirrii ta’e kennuuf ammoo haala sirrii ta’een barreeffamuun qaamolee adda addaa gidduutti walquunnamtii sirrii uumuu danda’uu qaba. Dhimma kana ilaalchisuun hayyuun (Dyer, 1999:1) yoo ibsu, “The general goal of advertisement is to transmit information to specific group of recipients in order to achieve the desired effect. Accordingly, the task of advertising is to systematically, plan, design, coordinate and control all communication activities of an organization” jedha. Yaada kana irraa wanti hubatamu, faayidaan barjaa inni guddaan hawwaasagidduutti walquunnamtii uumuun odeeffannoo barbaadame dabarsuun kaayyoo hawaasaa galmaan ga’uudha.

Barjaan odeeffannoo barbaachisaa ta’e hawwaasaaf dabarsuuf haala ifaa ta’een, haala dubbifamuu danda’uun, haala seera afaanii eegeen barreeffamuun hedduu barbaachisaadha. Yoo kana hintaane seera afaanii waan cabsuuf ergaa darbuuf yaadame irratti rakkoo guddaa kan uumuudha. Yaaduma kan ilaallatu hayyoonni yoo ibsan, “Billboard advertisement must speak to people. It must be understandable and readable” (Bovee, 1989).

BOQONNAA SADI: SAXAXAAFI MALA QORANNOO

3.1. Seensa

Malli qorannoo lafee dugdaa qorannoo tokkooti. Qorannoo gaggeessuu keessatti, odeeffannoo madda garaagaraarraa tooftaa adda addaan funaannachuufi qaaccessuuf gargaara. Kanaaf, boqonnaa kana keessatti qabxiileen ijoo ta'an kanneen akka saxaxa qorannichaa, mala qorannichaa, madda ragaa qorannichaa, mala iddatteessuu, meeshaa funaansa ragaa, odeeffannoofi mala qaaccessa odeeffannootu walduraa duubaan dhihaatanii jiru.

3.2. Saxaxa Qorannichaa

Qorannoon kun saxaxa ibsan geggeeffame. Saxaxa kanatti kan dhimma bahameefis, kaayyoon guddaa qorannichaa qabiyyeefi bifiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii qaaccessuu waanta'eef, ragaaleen daawwaannan barjaaleerraa argamanifi qaama dhimmi isaa ilaallaturraa afgaaffiin argaman ibsuurratti xiyyeeffata. Kanaafuu, qorataan ragaa argame qaaccessuuf, mala qorannoo akkamtaa, madda ragaale, mala iddatteessuu, meeshaa ragaan ittiin funaanamu daawwannaa barjaafi afgaaffii akkasumas, qaaccessa ragaa duraaduubaan ibsee jira.

3.3 Irraawwatama Qorannichaa

Qorannoon kun kan geggeeffamu Magaalaa Najjoo keessatti ta'ee kan inni irratti geggeeffamus barjaalee magaalicha keessatti argamanirratti. Kanaaf, irraawwatami qorannoo qorataan geggeessee barjaalee magaalicha keessatti argamaniidha.

3.4 Madda Ragaalee

Maddi raga qorannoo kanaa madda raga tokkoffaadha. Innis, barjaalee magaalicha keessatti argamaniidha. Qorataan barjaalee magaalicha keessatti argaman qaamaan argamee daawwachuun yaadannoo qabachuufi suuraa kaasuun ragaa irraa walitti qabatee qorannicha ittiin geggeessee jira.

3.5 Mala Qorannichaa

Qorannoo geggeessu keessatti mala qorannoon ittiin geggeeffamu dursanii murteessuun barbaachisaadha. Kanaaf, qorataan qorannoo kana geggeessuuf mala akkamtaatti dhimma

bahuun qorannicha gaggeessee jira. Barjaalee naannoo daandiiwwan gurguddaafi bakka sochiin tajaajila hawaasummaa adda addaa hedduummatutti kanneen argamaniifi yeroo dheeraaf tajaajilaa kan turan qabiyyee, bifiyyee, fayyadami afaaniifi walsimannaan hiika afaanotaa barjaaleerraa maal akka fakkaatu mala akkamtaan ibsuurratti kan xiyyeeffateedha.

3.5.1. Mala Iddatteessuu

Iddattoon qorannoo kanaa barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman keessaa yoo ta'u, qorataan mala iddatteessuu akkayyooitti fayyadamee jira. Sababa qorataan mala iddatteessuu akkayyooitti fayyadameefis, ragaalee qorannoo kanaaf barbaachisan barjaalee kanneen keessaa niargamu jedhee waan amaneefidha. Haaluma kanaan, barjaalee 120 lakkaa'aman daawwataman keessaa barjaalee qabiyyee adda addaa qaban, barjaalee 34 filachuun qaacessee jira. Kanneen keessaa ammoo, akkaataa baay'ina isaaniitti qabiyyee adda addaa jalatti ramaduun qaacessee jira. Bu'uuruma kanaan, fayyaa kan ilaallatu barjaalee 5, daldala kan ilaallatan barjaalee5, barnoota kan ilaallatan barjaalee 3, geejjiba kan ilaallatan barjaalee 3, amantii kan ilaallatan barjaalee 2, kallattii kan ilaallatan barjaa1, oomishan kan ilaallataan barjaalee 3, simannaa kan ilaallatan barjaa1, akkasumas, fayyadama afaanii ittiin xiinxaluuf barjaalee11 yemmuu ta'u, haaluma kanaan qorannoon kun kan raawwatame barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman keessaa barjaalee baay'inaan 34 ta'an qofarratti kan xiyyeeffatedha.

3.5.2. Meeshaa Funaansa Ragaa Qorannichaa

3.5.2.1. Daawwannaa

Daawwannaan meeshaa odeeffannoo jalqabaa funaanuuf oolan keessaa tokko akka ta'ee Kumar (2005:119) yoo ibsu,” Observation is one way to collect primary data. It is purposefull, systematic and selective way of watching and listening to phenomenon and an interaction as it takes place”, jedha. Kanaafuu, qoratichi meeshaan funaansa ragaa qorannoo kanaa daawwannaa filachuun qorannoo kana ittiin geggeessee jira. Qorataan barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman daawwachuun hojii isaa eegale. Innis, akkuma qorannoo isaa eegaleen Ji'a Onkololessa hanga Ji'a Sadaasaatti irraa deddeebi'ee daawwaachuun yaadannoo qabachuufi suuraa kaafachuun ragaalee walitti qabachuun qorannoo isaa eegale. Haaluma kanaan Magaalaa Najjoo keessa deemuun yoo daawwatu, barjaalee hedduutu jiru. Keessumaa bitaafi mirgaa daandii gurguddaafi naannoo dhaabbileen tajaajila

hawaasummaa kennan baay’atanitti heddumminaan mul’atu. Qorataan barjaalee kanneen suuraa kaasuuudhaan walitti qabuun erga dubbisee booda gara barreeffamaatti deebisuun, akkaataa qabiyyee walfakkaataa fi bifiyyee walfakkaataa qabanin bakka garaa garaatti qoqqooduun qaaccessi barjaalee kan gaggeeffamedha.

3.5.2.2 Afgaaffii

Afgaaffiin namooti lama ykn. isaa ol walitti dhufuun yaada sammuuudhaa qaban tokkorratti kan waliin dubbatan ta’uu isaa Kumar (2005:123) yoo ibsu,” Any person-to- person interaction between two or more individuals with specific purpose in mind is called an interview,” jedha. Dabalataanis, faayidaa afgaaffii Kothari (2010) meeshaan odeeffannoo funaanuu kun (afgaaffiin) gaaffii afaaniin dhiheessuufi afaaniin deebii kennuurratti kan hundaa’e waan ta’eef, odeeffannoo gahaa ta’e argachuuf hedduu barbaachisaa ta’uu isaa ibsa.

Kanaaf, qoratichi gaaffilee dhimmichaan walqabatan qopheessuun qaamolee dhimmichi ilaallatu: Waajjira Aadaafi Tuurizimii, Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaa, Abbaa Barjaafi Barreessaa barjaa magaalichaa afaaniin gaafachuun ragaa funaannatee jira. Gaaffiin kunis, fuulaa fuulatti waan ta’eefi ragaan amansiisaa waan irraa argamuuf qoratichi filatee qorannicha ittiin geggeessee jira.

3.5.3 Mala Qaaccessa Ragaa

Qorannoon kunqabiyyefi bifiyyeen barjaa magaalaa Najjoo keessatti argamanii maal akka fakkaatu qaacceessuuf waan ta’eef mala ibsaan kan gaggeeffameedha. Malli kun qabiyyeefi bifiyyee barjaa gadi fageenyaan hubachuuf kan fayyaduudha. Haaluma kanaan barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman akkaataa qabiyyee isaan ittiinwalfakkaatanifi akkataa ergaa isaan dabarsaniin bakka tokkotti ilaaluun hiikni kan itti kenname yoo ta’u,akkasumas, bifa barreeffama ittiindhihaataniifi haala jechoota ykn gaalee isaan ittiin dhihaatanitti qoqqooduun kan qaaceffamedha.Dabalataanis,fayyadami afaanii barjaalee kunneeniifi walsimannaan hiika afaanotaa barjaaleerraas maal akka fakkaatu maluma kanatti dhimma bahuun ibsamani jiru.

BOQONNAA AFUR: DHIHEESSAAFIQAACCESSA RAGAALEE

4.1. Seensa

Boqonnaa kana keessatti qabiyyee, bifiyyee, fayyadama afaaniifi walsimannaa hiika afaanotaa barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamantu qaaceffaman. Ragaaleen daawwannaa fi afgaaffiin walitti qabamanis haala kaayyoowwan qorannoo kanaatiin walsimataniin qaaceffamanii jiru. Qaaccessi kunis, qabiyyeewwan gara garaa jalatti kan taasifamedha. Qabiyyeewwan kunneenis: fayyaa, daldala, barnoota, geejiba, amantii, kallatti argisiisuu, oomisha beeksifachuufi simannaa ibsuu kan ilaallatuudha. Kun ammoo, afaaniin ykn barreeffamaan ta'uu danda'a. Maloota afaan barreeffaman dhihaatan keessaa ammoo, barjaan isa tokkoodha. Barjaan magaalaa keessatti dhimmoota garaagaraarratti odeeffannoo kennuun hawwaasa kantajaajiluudha. Dhaabbilee adda addaa keessatti ergaawwan addaa addaa dabarsuun hawwaasa tajaajiluu keessatti qooda olaanaa kan qabuudha. Waa'ee dhimma: fayyaa, daldala, barnootaa, geejiba, amantii, kallattii argisiisuu, oomisha beeksifachuu, waaldaalee hawaasaafi simannaa keessatti tajaajila guddaa kan kennuudha.

Barjaaleen Magaalaa Najjoo keessaatti argaman haala tajaajila addaddaa hawwaasaaf kennaniin mata-dureewwan adda addaa jalatti qoodamuun qabiyyee, bifiyyee, fayyadama afaaniifi walsimannaa hiika afaanota barjaarraa bu'uura godhachuun qaaceffamanii jiru.

4.2. Qabiyyeewwan Barjaalee

Barjaaleen Magaalaa Najjoo keessatti argaman qabiyyeewwan ergaa adda addaa kan of keessatti haammaachuun barreeffamanidha. Haala barreeffama isaanii kana keessatti hanqinoonni gara garaa kan mul'atanidha. Haaluma kanaan, barjaaleen fayyaa, daldala, barnoota, geejiba, amantii, kallattii agarsiistuu, oomisha beeksisuu, waldaalee amantii ibsuufi simannaa ibsuu keessatti maal akka fakkaatan daawwannaa gaggeessuun suraawwan waraabaman irraa haalli ittifayyadama isaanii qabiyyeefi bifiyyeen fayyadama afaanii, hiikni afaanonni barjaaleen ittiin barrereffamanii walsimachuun isaanii kan qaaceffamanidha.

4.2.1. Fayyaarratti

Magaalaa Najjoo keessatti dhaabbilee tajaajila hawaasummaa kennan keessaa inni tokko dhaabbata fayyaati. Dhaabbanni fayyaa bakka namoonni dhukkubsataan tajaajila wal'aansa fayyaa itti argataniifi namoonni fayya-buleeyyiin haala fayyummaa isaanii

ittiilaalchifataniidha. Kanaaf, namoota dhukkubsataniifii fayya- buleeyyiin tajaajila fayyaa barbaadan dhaabbata fayyaa kana waliin walquunnaamuun dirqama ta'a. Dhaabbatichis, tajaajila kennu beeksifachuun maamiltoota isaa simachuuf barjaalee tajaajila mana yaalaa sana ibsuun of beeksisa. Barjaan barreeffama jechoota muraasa, caasaa ijaarsa afaanichaa eeguun barreeffamanii ergaa gahaa hawaasaaf kan dabarsaniidha. Dhaabbata fayyaa keessatti jechoota dirree sanarratti tajaajilanitti fayyadamuun caasaa gaalee maqaatiin qindeeffamee dhimma fayyaarratti odeeffannoo hawaasaaf kan dabarsuudha. Ragaan daawwannaan walitti qabames tajaajila fayyaa ibsuu keessatti barjaaleen barreeffaman ilaalamuun qabiyyeefi itti fayyadamni afaaniifi walsimannaan isaanii maala akka fakkaatu ilaaluun danda'ameera.

Ragaa dawwannaan walitti qabamerraa akka hubatamutti Magaalaa Najjoo keessatti barjaaleen dhimmaa fayyaa ibsan bakka garaagaratti niargamu. Isaanis, dhaabbilee tajaajila fayyaa sadarkaa adda addaatti kennan addaan baasanii kan ibsaniidha. Barjaaleen kunneenis dhimma fayyaarratti odeeffannoo haa kennan malee, qabiyyeewwan garaa garaa kan of keessaa qabaniidha .

Fkn. 1(a) DUKKAANA QORICHAA NUMAAF

DUKKANA QORICHAA DIILLAA

Ergaan barjaa (1a) dhimma fayyaan walqabatee bakka qorichi itti kuufamuufi gurguramu kan agarsiisudha. Haala kana keessatti ajaja ogeessa fayyaafi ajaja malee namootni yoo isaan dhukkube bakka deemuun qoricha argachuu danda'an ibsa. Haa ta'u malee, manni qorichaa kana deemuun tajaajila qorichaa argachuu kan danda'an namoota duraan manni qorichaa kun kan namaa ta'uu isaa beekan irraa kan hafe namootni haaraan muuxannoo magaala sana keessaa hinqabne manni kuusaa qorichaa kun kan namaafi kan biroo ta'uu isaa addaan baasanii beekuu irratti nirakkatu. Kun immoo, barjaan tajaajila beeksisuu keessatti hanqinni itti fayyadama afaanii jiraachuu mul'isa. Kana hambisuuf immoo tajaajilli kennamu kan eenyuu akka ta'e ifa taasisuuf jecha yookaan suuraa abbaa dhimmaa agarsiisu itti dabaluun murteessaadha.

Fkn. (1b) KILINIKA GIDDU - GALEESSAA OROMIYAA

KILINIKA G/ GALEESSAA SABBONIYAATI

Barjaaleen (1b) jalatti argaman kunneen jechoota garee durduubeefi maqaarraa ijaaramanii gaalee maqaa uumuun tajaajila odeeffannoo fayyaakan kennaa jiraniidha. Haata’u malee, haalli qabiyyee barjaalee kanneenii yoo ilaalamu, sadanuu waa’ee fayyaarratti odeeffannoo haakennan malee, qabiyyee adda addaa of keessaa qabu. Barjaaleen (1b) irraatti argaman dhaabbileen kun dhimma fayyaa ilaallatuuf namootni tajaajila wal’aansaa gudd-galeessaafi olaanaa argachuuf barjaa kanatti fayyadamu. Haa ta’u malee, gama barjaalee Kilinika Giddu-galeessaa ibsaniin tajaajilli isaan kennan kam akka ta’e ifatti ba’ee kan mul’atu miti. Kana yemmuu jennu, barjaaleen kun dhaabbatichi tajaajila wal’aansa fayyaa adda addaa ciibsanii wal’aanuu, tajaajila qoricha ajajuu, tajaajila baqaqsanii suphuu xixiqqaafi kanneen kana fakkaatan kennuu akka danda’u adda baasee wantimul’isu hinjiru. Haala kana keessatti namootni muuxannoo qaban tajaajilamuu yoo danda’an illee kanneen muuxannoo hinqabne barjaa kana hubachuun tajaajilamuuf nirakkatu. Akkasumas, itti fayadama afaaniin walqabatee haalli ibsa barjaalee Kiliniika Giddu-galeessaa Kilinikootaa adda ba’ee kan nama dhuunfaa ykn mootummaa ta’uu ibsuurratti hanqina guddaa qaba. Kan hanbisuuf immoo, dhaabbata dhuunfaafi mootummaa ta’uu isaa ibsuu danda’uu qaba. Kana malees, itti fayyadama jecha barjaa Kiliniika G/Galeessaa Sabbooniyaati jedhu maqaa jecha waalta’aa hintaaneefi gabaajee waaltawaa hintaaneen moggaafamee jira. Kun immoo, rakkoo jecha ifa ta’anitti fayyaddamuu dhabuun isaa ergaa barjaa walxaxaa taasisa.

Fkn. (1c) **BIIROO EEGUMSA FAYYAA OROMIYAATTI HOSPITAALA
NAJJOO**

Barjaan fayyaa (1c) ammoo, dhaabbatichi sadarkaa olaanaatti tajaajila fayyaa adda addaa kan kennuufi hooggansa mootummaa Naannoo Oromiyaatiin kan hoogganamu ta’uusaa mul’isa. Qabiyyee gaalee barjichaarraa akka hubatamutti dhaabbatichi tajaajila wal’aansa fayyaa bal’aan kan kennamu ta’uu hubachiisa. Gaaleen “Hospiitaala Najjoo” jedhu tajaajila wal’aansa fayyaa namaa adda addaa kan kennu ta’uu ibsa. Akkasumas, dhaabbatichi kan mootummaa ta’uu isaa gaaleen “Biirroo Eegumsa Fayyaa Oromiyaa” jedhu kan namatti mul’isuudha. Haata’u malee, barjaaleen kanneen biroo haala kanaan kan ibsan miti.

Walumaagala, magaalicha keessaa barjaaleen tajaajila fayyaa ibsan dhimma tajaajila fayyaarratti odeeffannoo haakennanuu malee qabiyyeewwan garaagaraa kan ofkeessa qabaniidha. Kanneen qoricha gurguruu ibsan, kanneen tajaajila wal’aansa fayyaa adda addaa

kennaniifi kanneen sadarkaa olaanaatti tajaajila wal'aansa fayyaa kennan kan ibsaniidha. Dubbistoonni ergaawwan barjaalee kanneeni addaan baasanii akka beekaniif ammoo, namoonni barjaa barreessan barjaalee barreessuurratti xiyyeeffannoo gochuun hedduu barbaachisaadha. Gaalewwan barjaaleen irraa ijaaraman ergaan barjichi dabarsuu barbaade maal akka ta'e sirriitti kan ibsu ta'uu qaba. Fakkeenyaaf, gaalewwan kanneen akka: "Dukkaana Qorichaa", "Killinika Giddu- Galeessaa" fi "Hospitaala Najjoo" jedhan qabiyyeen barjichaa maal akka ta'e kan namatti mul'isaniidha. Haa ta'u malee, barjaaleen "Dukkaana Qorichaafi Kilinika Giddu-galeessaa" ibsan iftoominni barjichaa kan mul'atu miti. Dhaabbatichi kan mootummaa ykn kan mit-mootummaa ta'uu isaa wanti ibsu hinjiru. Akkasumas, tajaajila wal'aansaa kan namaa ykn kan horii ta'uu isaa wanti ibsu hinjiru. Kanaaf, qaamni barjaa qopheessus ta'ee qopheessisiisu xiyyeeffannoo ittiken nuun barbaachisaadha.

4.2.2. Daldalarratti

Daldalli bakka sochiin diinagdee hawaasa tokkoo itti geggeeffamuudha. Bakka namoonni hojii bittaaafi gurgurtaa itti gaggeessaniidha. Ragaa daawwannaan walitti qabame akka mul'isutti magaalaa Najjoo keessatti dhaabbileen hojii daldalaa geggeessan baay'inaan kan argamaniidha. Kun ammoo, barjaan sochii diinagdee hawaasa tokkoo saffisiisuu keessatti qooda olaanaa qabaachuu isaa kan mul'isuudha. Maamiltootaafi dhaabbilee daldalaa walitti fiduun sochii diinagdee keessatti akka hirmaatan taasaa.

Bu'uuruma kanaan barjaaleen dhimma daldalaarratti hawaasaaf ergaa dabarsan magaalaa Najjoo keessatti baay'inaan kan argamaniidha. Isaanis: mana nyaataafi Dhugaatii, mana ciisichaa, gurgurtaa meeshaalee, waal daa'iqiifi Qusannaa, Baankii, mana miidhaginaafi bashannanaa kan dabalatu ta'uu ragaa walitti qabamerraa hubachuun danda'ameera. Barjaaleen kunneen jechoota naannoo dhaabbata daldalaatti fayyadamanitti fayyadamuun barreeffamanii waa'ee dhaabbatichaa odeeffannoo kan kennaniidha.

Ragaan daawwannaan walitti qabame akka argisiisutti barjaaleen dhimma daldalarratti ergaa dabarsan, tajaajila daldalaa, hoteelaa, baankii, tajaajila miidhaginaafi bashannanaa kan ofkeessatti qabaniidha. Barjaaleewwan armaan gaditti argaman kunneenis kanuma mirkaneessuuf kanneen dhaabbataniidha. Haata'umalee, barjaaleen kunneen keessatti

hanqinoonni gara garaa kannen akka itti fayyadama afaaniifi ergaa ifatti dabarsuu kan mul’ataniidha.

(2a)MANA NYAATAA FI DHUGAATII KOOFIILAAND

MANA NYAATAA HAWWII MAARAMAA

SIREEN NIJIRA

Barjaa (2a) irraa akkuma hubatamutti, ibsi barjaaleen kun qaban tajaajilli manneen kana keessatti argachuun danda’amu waan nyaatamuufi waan dhugamu ta’uu ibsuudha. Haata’u malee, barjaaleen tajaajila daldalaa kennan kunneen haala barjaan iftoomina qabaachuun gargaarsa nama biroo malee ofdanda’anii ergaa ifaa dabarsuurratti hanqina kan qabaniidha. Fakkeenyaaf barjaan “MANA NYAATAA FI DHUGAATII KOOFIILAAND” jedhu, haalli itti fayyadama afaan isaa hanqina kanqabuudha. Kunis haalli itti fayyadama walqabsiistuu “fi” sirrii miti. Walqabsiistuun kun kophaa ofii ofdandeessee kandhaabbattuu miti. Caasaa barreeffama Afaan Oromoo keessatti walqabsiiftuun “fi” ulaagaalee hiikaafi caasaa waan hinguunneef qofaa dhaabbatee barreeffamuu kan hindandeenyedha. Akkasumas barjaan kun jechi ittiin barreeffame “KOOFIILAAND” kanjedhu jecha Afaan Oromoo kan hintaaneefi hawwaasa bal’aa keessatti kan hinbeekamneedha. Kunimmoo, hawwaasni odeeffannoo sirrii barjaa kanarraa hubatanii akka hintajaajilamne kantaasisuudha. Akkasumas, gaalee kana keessaatti haalli birsagoonni afaanichaa ittiinhiriiran sirrii miti. Sagalee irrabutaa dubbachiistuu osoo hinsaagin dhumarra galee jira. Kun immoo, seera AO waan cabseef dogoggora jecuudha.

Dabalataan barjaa (2a) keessatti barjaan “MANA NYAATAA HAWWII MAARAMAA” jedhu, qabiyyee mana nyaataa ibsuu kan ofkeessaa qabudha. Haata’u malee, tajaajilli manni nyaatichaa kennu addaan bahee hinibsamne. Kunis nyaanni mana nyaataa kana keessatti gurguramu nyaata aadaa, nyaata gosa biraa, ykn. nyaata foonii ta’uu isaa ibsi barjaa kanarraa ifatti mul’atu hinjiru. Kunimmoo hawwaasni tajaajilamu odeeffannoo qajeelaa akka hinarganne taasisa. Akkasumas, qaama biraarraa odeeffannoo dabalataa akka barbaadu taasisa. Kanaaf barjaan yommuu barreeffamu tajaajilamaan dubbisee ergaa isaa deggersa namaa tokko malee akka hubatuufi waan barbaade filatee akka tajaajilamuu danda’utti barreeffamuu qaba.

Barjaan (2a) “SIREEN NIJIRA,” jedhu, qabiyyeen isaa siree akkamii akka ta’e wanti ifatti ifa ta’e hinjiru. Kunis, siren kun kan ciisaaf kireeffamu moo kan gurguramu keessaa kam akka ta’e ifa miti. Kanaaf, Barjaan kun jechoota ergaa sireen ciisichaaf kireeffamu jiraachuu ibsuun barreeffamuu qaba.

(2b) MANA GURGURTA KAARDII, MOBAAYILIIFI SIIMKAARDII TAKKEE

Mana Electironiksi Takke

Barjaaleen (2b) irratti argaman kunneen immoo, qabiyyeen isaanii meeshaan gurguramu jiraachuu isaanii kan ibsanidha. Haata’u malee, barjaaleen kunneen odeeffannoo ifa ta’e dabarsuu irratti hanqina qabu. Barjaan “MANA GURGURTA KAARDII, MOBAAYILIIFI SIIMKAARDII TAKKEE” jedhu teessoon isaa Magaalaa Najjoo keessaa bakka kam akka ta’e hinbeekamu. Barjaan, “Mana Electironiksi Takke” jedhu kana keessatti immoo, meeshaalee elektirooniksii kan dhiyeessu ta’ee garuu, gosa meeshaa elektirooniksii kam akka dhiyeessu addaan baasee hinibsu. Akkasumas, itti fayyadama afaanii keessatti dogoggorri jecha seera-qabeessaan qubeessuufi jechootni ergisaa haala seera Afaan Oromoo eegeen saagamanii hinbarreeffamne. Kun immoo, hubannoo jechoota ergisaa keessatti sagalee Afaan Ingiziifi Afaan Oromoo addaan baasuu dhiisuu (/c/, /k/) kan ibsudha.

(2c) MANA RIFEENSAA WALDAA IMX ABDII BORII

MANA SUURAA ASAFA NAJJO

Barjaa (2c) keessatti barjaa, “MANA RIFEENSAA WALDAA IMX ABDII BORII” jedhu qabiyyeen isaa bakka rifeensa itti sirreeffatan odeeffannoo dabarsuuf kan yaadame yoo ta’u, garuu, mana rifeensa itti sirreeffatu osoo hintaanee, mana gurgurtaa rifeensaa isa jedhuuf hiika laata. Akkasumas, manni rifeensaa kun koorniyaa adda baasuun kan ibsu miti. Gama itti fayyadama afaaniis yoo ilaalle, gabaajeen “IMX” jedhu kallattii Afaan Ingilizii irraa fudhatameen kan barreeffameefi hiikni jecha ‘micro’ jedhuufi xixiqqaa jedhu tokkodha. Kun immoo, hubannoo hiika jecha afaan biroo gara Afaan Oromooti jijjiiruu irratti hanqinni qopheessitoota barjaa bira jiraachuu agarsiisa. Kanaaf, barjaan yemmuu qophaa’u jechoota gabaajeen ta’uurra jecha guutummaatti kaa’uufi hiika jecha sirrii ta’een barreessuun barbaachisaadha.

Gama biraatiin, barjaan, “MANA SUURAA ASAFA NAJJO” jedhu kanarratti qabiyyeen isaa mana suuraan itti kaafamu ta’uudha. Haa ta’u malee, haalli itti fayyaadama afaanii rakkoo guddaa kan qabuudha. Kunis maqaan “Asafa Najjo” jedhu seeraan kan barreeffame miti. Kun immoo, seera afaaniif iddoo kennuu dhiisuun bakka qusachuuf jecha kan barreeffame fakkaata. Kun immoo, hiikaa guutuu barjichi akka hindabarsine taasisee jira. Akkasumas, barreeffamni jalatti afaan Amaaraafi Ingiliziin barreeffame waliin kan walhingitneefi hiika gara garaa akka qabaatan taasisee jira.

MANA SUURAA ASAFAA NAJJO

ሰባ ፍታ

Walumaagala, barjaan daldala keessatti kallattii adda addaan dhimmoota garagaraarratti hawaasaaf odeeffannoo kennuun bu’aa buusaa akka jiru odeeffannoon walitti qabame niargisiisa. Kunammoo, afaan barreeffama barjaatti dhimma bahuun gama hundaan hawwaasa kan tajaajilu ta’uu kan namatti mul’isuudha. Haata’u malee, qabiyyeen barjaalee daldala keessatti mul’atanii bifa seera qabeessa ta’ee kan barreeffaman miti. Haala kana keessatti, gosti daldalaa yookiin tajaajila kennamuu ifatti ba’ee hinmul’atu. Kana malees, afaanonni gara garaa barjaa irratti mul’atan hiikaan kan walhinsimanne waan ta’aniif tajaajilaan odeeffannoo sirrii argatee tajaajilamuuf odeeffannoo biraa akka barbaadu taasisa. Kun immoo, kaayyoo barjaan barreeffameef galmaan kan hingeenye ta’uu hubanna. Kanaaf, ogeeyyiin barjaa qopheessanis ta’ee kanneen qopheessisan akka ergaan isaanii galma ga’uun itti xiyyeeffatanii qopheessuu qabu.

4.2.3. Barnootarratti

Magaalaa Najjoo keessatti dhaabbileen barnootaa hawaasa sadarkaa adda addaarra jiraniif tajaajila barnootaa kennaa jira. Sadarkaa gad aanaarraa hanga sadarkan olaannaatti barattoota sadarkaa sadarkaan jiraniif qabiyyee barnootaa isaan gitu qopheessuun tajaajila barnootaa kennaa jira. Haala kan keessatti manneen barnootaa akkatuma sadarkaa barnootni keessatti kennamuun barjaalee isaan ibsu niqabu. Haalli ittifayyadama barjaalee jiran kun immoo bakka tokko tokkotti seeraan ergaa fudhachuufi akkaataa seera afaanii eegeen kan hinbarreeffamne ta’uun kan mul’atanidha. Haalli kun immoo, fudhatamummaa barjichaa xiqqeessa. Seera afaaniis nicabsa. Kana malees, seera barreeffama barjaa kan cabsuufi dheerachuun jechootaa walxaxaa ta’uun salphaatti ergaa fudhachuuf rakkina uumuu mala.

Fkn.(3a) GODINA WALLAGGA LIXAA BULCHIINSA MAGAALAA NAJJOO MANA
BARUMSAA SADARKAA
TOKKOOFFAA NAJJOO ALALTUU
KOLLEEJII BARNOOTAA FI LEENJII TEKINIKAA FI OGUMMAA QONNAA
NAJJOO

Haala barjaalee barnootaa ibsan (3a) keessatti barjaan, “Godina Wallagga Lixaa Bulchiinsa Magaalaa Najjoo Mana Barumsaa Sadarkaa Tokkooftaa Najjoo Alaltuu” jedhu akka seera barjaatti kan barreeffame miti. Kunis, barjaan jechootamuraasaan barreeffamuu akka qabu maddi gara garaa ni ibsa.”...Billboards are usually on a few words, in large print and humorous or arresting image in brilliant color” ([https:// en.m.wikipedia./org/wiki/billboard](https://en.m.wikipedia.org/wiki/billboard)). Barjaan kun immoo, jechoota Kudha Lamarraa kan ijaarameefi jechootni dirqama barbaachisaa hintaane ittidabalamuun dheeratee kan barreeffamedha. Barjaa kan “Mana Barumsaa Sadarkaa Tokkooftaa Najjoo Alaltuu” jechuun gabaabsanii barreessuun nidanda’ama. Barjaan, “Kolleejjii Barnootaa fi Leenjii Teknikaa fi Ogummaa Qonnaa Najjoo” jedhu immoo rakkoo ittifayyadama afaanii keessaa sirna tuqaaleefi walqabsiistota seeraan fayyadamuu dhabuun kan mul’atuudha. Haala kana keessatti bakka ‘fi’ ishee jalqabaa mallattoo qoodduu (,) fayyadamuu kan qabnuufi ‘fi’ lammaffaa immoo jecha lammaffaatti maxxansuun barreessuu qaba. Kun immoo, osoo hinta’iin hafee seerri afaanii cabee kan mul’atedha. Kanaaf, hubannoon ittifayyadamaa afaaniin walqabatee seera afaan barreeffamaa eeguun barjaan qophaa’uu qaba.

4.2.4. Geejibarratti

Tajaajilli geejibaa guddina naannoo tokkoof hedduu murteessaadha. Namoonni dhimma isaanii raawwachuuf jecha karaa deeman yeroo gabaabaa keessatti akka raawwataniif gargaara. Kanaaf, magaalicha keessa tajaajilli geejibaa hawwaasaaf kennamaa akkajiru ragaan daawwannaan argame ni mul’isa. Haata’u malee, barjaaleen sochii geejibaa ibsuuf qophaa’uun magaala Najjoo keessatti dhaabaman hanqinaalee gara garaa gama itti fayyadamaafi seera afaaniin qabaachuun isaanii raga daawwatamerraan kan mul’atanidha. Haala kana hubachuuf, barjaalee fakkeenyaaf dhiyaaterra hubachuun nidanda’ama.

(4a). FUULA KEE DURA DAANDII DHIPHAH FI MARFATA QABUTU WAAN

JIRUUF OF EEGANNOO CIMAAN KONKOLAACHISI!

SOCHIIN TIRAAFIKAA WAAN BAAY'ATUUF SUUTA KONKOLAACHISAA!

Barjaan kun, jechoota dheeraa hanga lakkoofsaan 17 ta'een kan barreeffamedha. Ulaagaan barjaa tokko ittiin baarreeffamu immoo jechoota muraasa sekendii murtaawaa keessatti dubbifamuun ergaa dabarsuu akka danda'anitti qophaa'uu qabu. Barjaan kun immoo, dubbisuuf yeroo dheeraa kan fudhatuufi bifa hawwataa ta'een qophaa'ee hinjiru. Akkasumas, seera barreeffama Afaan Oromoo keessatti bakki nu hanqatee sarara haaraatti yoo ceenu jechi birsagarratti cituu kan qabu yoo ta'u, jechi 'dhiphaa' jedhu /dh-/ jechuun addaan cituun kan barreeffame waan ta'eef ittifayyadama sarara xiqqaafi seera birsaga Afaan Oromo kan cabse ta'ee mul'ateera. Kana malees, akkaataa seera barjaa Naannoo Oromiyaa keessatti duraa duuba afaan ittiin barreeffamuu duraa duuba sirrii qabatee kan hindhiyaanneefi ergaan isaanii kan waldhiitu ta'uun isaa jechoota afaanichaarraa kan hubatamedha. Kunis, jechi Afaan Amaaraafi Ingilizii jalqabarratti walitti aananii barreeffaman hiika Afaan Oromootiin 'dhaabadhu!' jedhuun kan walgitu yoo ta'u, ergaan sirrii barjaan ibsuuf qophaa'e garuu 'suuta konkolaachisi!' kan jedhudha. Kun immoo hiikni akka walfaalleessu ta'ee jira.

Barjaan, "SOCHIINTIRAAFIKAA WAANBAAY'ATUUF SUUTA KONKOLAACHISAA!" jedhu xixiqqaatee waan barreeffameef konkolaachistoonni halaalatti arguun dubbisanii ergaa fudhachuun hojiirra oolchuun kan ulfaatudha. Kun immoo, narraa haa ba'uufkan barreeffame fakkaata.

4.2.5. Amantiirratti

Magaalaa Najjoo keessaa waaldaalee amantii garaagaraatu jiru. Isaanis Ortodoksii, Adveentistii Guutuu Wangeelaa, walitti Qabama saba Waa qayyoo, Makaana Yesuusii, Masgida Musileemaa fa'ii. Waaldaalee amantii kunneen bakka amantoonni isaanii Waaqa isaanii itti kadhaniifi deebii kadhannaa isaanitiif ammoo itti galateeffataniidha. Afaan amantii keessatti ittiin waaqeffachuu qofaaf osoo hintaane hawwasatti ittiin ofbeeksisuu keessattis bu'aa guddaa qaba. Kun ammoo, tajaajila afaan gama barjaan kennu keessaa isa tokkoodha. Barjaaleen armaan gadiis kanuma mirkaneessu.

Fkn. (5a) MANA AMANTAA DABIRE GALIILAA QULQULLEETTII KIDAANE
 MIRATII NAJJOO FI CUUPHAA QULQULLUU GABRI'EEL
 WAALDAA AMANTOOTA GUUTUU WANGEELAA ITOOPHIYAATTI
 WAALDAA NAJJOO LAKK, 2

Barjaan (5a) irratti, “MANA AMANTAA DABIRE GALIILAA QULQULLEETTII KIDAANE MIRATII NAJJOO FI CUUPHAA QULQULLUU GABRI'EEL” jedhu, qabiyyeen isaa namoota amantaa kiristaanaa hordofaniif ibsa mana amantii sanaa beeksisuuf kandhiyaatedha. Haata'u malee, barjaan kun hanqina itti fayyadama afaaniin walqabatee haalli itti fayyadama walqabsiiftuu “fi” seera afaan Oromoo eeguun kan hinbarreeffammedha. Dabalaataanis, jechi “Gabri'eel” jedhu seera barreeffama Afaan Oromoo jechoota yommuu ergifatu ittiin barreessu cabsuun barreeffamee kan mul'atuudha. Kunis, Afaan Oromoo keessatti jechoonni dhuma isaaniirratti dubbifamaan kan xumuraman waan hinjirreef barjaan kunimmoo qubee /l/ dhuma jecha kanaarratti fiduun osoo sagalee /i/ hinsaagin Afaan Oromootiin barjaan kun kan barreeffamee mul'atuudha. Akkasumas barjaan kun seera barjaan ittiin barreeffamu cabsuun jechoota dheeraan waan barreeffameef tajaajilaman yeroo gabaabaa keessatti dubbisuun ergaa isaa salphaatti hubachuuf kan rakkisuudha.

Qabiyyeen barjaa, “WAALDAA AMANTOOTA GUUTUU WANGEELAA ITOOPHIYAA TTIWAALDAA NAJJOO LAKK 2,” waaldichi damee waaldaa amantoota guutuu wengeelaa Itoophiyaa Magaalaa Najjoo keessatti argaman keessaa isa tokko ta'uu isaa kanibsuudha. Haata'u malee, barjan kun haala gabaabina qabuun qindeeffamee akkaataa dubbisaan yeroo gabaabaa keessatti hubachuu danda'uun kan barreeffamee miti. Kanaaf tajaajila kennuuf dhaabate kennuurratti hanqina kanqabuudha.

4.2.6 Kallattii Argisiisuurratti

Magaalaa keessatti barjaaleen kallattiwwan bakkawwan garaagaraa argisiisuun hawaasa tajaajilu keessatti qooda olaanaa qabu. Namoota magaalichaaf keessummaa ta'an kallatti margisiisuun hedduu tajaajilu. Kallattii daandiin tokko itti geessu, kallattii magaalaa biroo magaalicharraa ittiargaman argisiisuun kan tajaajilaniidha. Haata'u malee, ragaa daawwannaan argamerraa akka hubatamutti, kallattii agarsiistonni Magaalaa Najjoo keessatti yoo jiraatanis barjaan kunneen hanqina gara garaa kan qabaniidha.

Haala agarsiistu barjaa kanaarraa akka hubatamutti, ergaan ifa ta'e hinmul'atu, Kana jechuun, barreeffamni barjaa 'Jarso 28, Dabus 86, Begi 148' irratti safartuun fageenya magaalaa Najjoorraa isaan qaban adda bahee kan beekamu hinjiru. Gama biraatiin, haala ittifayyadama afaanii ilaalchisee Afaan Oromootiin kan barreeffame miti. Kunis, Afaan Ingiliziifi Amaaraatiin kan barreeffamedha. Kun immoo, seeraan ala. Afaan tajaajilamtoota naannoo sanaatiin barreeffamuu qaba. Barjaan kallattii agarsiisuun qaacceffames dabalee (6f) irraa hubachuun kan danda'amudha.

4.2.7. Oomisha Beeksifachuurratti

Namoonni garaagaraa hojiwwan adda addaahojjetanii jiraatu. Kanneen ogummaa hojii harkaa qaban meeshaalee garaa garaa Omishuun galii argatanii ittiin jiraatu. Galii argachuuf ammoo, maamila horachuun dirqama waan ta'eef, dhaabbileen kunneen barjaadhaan of beeksiuun maamila horatu. Ragawwan daawwatamanis kanuma mirkaneessu.

7a. WARSHAA QALAMAA NIFAAS SILK,

MEESHAALEE IJAARSAA DAANI'EEL KUMARRAA

WALDAA IMX HOJII MUKAAFI SIBIILAA MUL'ATA GUDDINAA

Mana Hojii Daawwittii Waliigala maatihoos Fufaa.

Akkaataa fakkeenya barjaalee armaan olii (7a) oomisha ibsaniitti barjaan, "WARSHAA QALAMAA NIFAAS SILK" jechuun erga barreeffamee afaan Amaaraa gidduutti fayyadamuun deebi'ee jala isaatti "MEESHAALEE IJAARSAA DAANI'EEL KUMARRAA" jechuun barreeffame kaayyoo barjaa tajaajila tokkoo ibsuuf qophaa'ullee oomishaalee gara garaa kan ibsaa jirudha. Haaluma kana keessatti qabiyyeen barjaa kanaa yoo ilaalame kan ibsamaa jiru warshaa qalamaa yoo ta'u, tajaajilli kennamaa jiru garuu bu'aa warshaa sanaa gara biraatii dhufuuti. Gabaabumatti, warshaan bakka kana hinjiru jechuudha. Akkasumas, maqaan 'Silk' jechuun barreeffame seera qubeessuu Afaan Oromoo eeguun kan barreeffame miti. Kana malees barjaan, "Waldaa IMX Hojii Mukaafi Sibiilaa Mul'ata Guddinaa" jedhurratti IMX kanjedhu afaan walmakaa hiika tokko qabuun kan barreeffame ta'uun isaa kan hubatamudha. Innis, gabaajeen /M/ fi /X/ n hiika xiqqaa jedhu bakka bu'u. Gama biraatiin barjaan, "Mana Hojii Daawwittii Waliigala maatihoos Fufaa," jedhu qabiyyee bakka oomisha daawwittii yoo ta'ellee, tajaajila gurgurtaa kennaa jiraachuu

kan ibsu hinjiru. Maqaan ‘Maatiwoos’ jedhus, sirna qubguddeessaa hordofee kan barreeffame miti. Kanaaf, qaamoleen barjaa barreessan hubannoo waa’ee barreeffamaafi seera barreeffama Afaan hojii naannoo tokkoo beekuun hojiirra oolchuu qabu. Kana yoo hintaane kan nama adabsiisu ta’ee of qusachuu qabu.

4.2.8 Simannaarratti

Magaalonni gara garaa seensaafi baha magaalaa irratti barjaa simannaa agarsiisuun keessummaa akka jaalataniifi kabaja qabaniif ittiin mul’isu. Innis, aadaa hawaasa biroo waliin jiraachuu, kan qabu ta’uusaa kan argisiisuudha. Innis, aadaa hawwaasa biroo waliin jiraachuu, kan qabu ta’uusaa kan argisiisuudha. Ta’us, haala barreeffama isaaniirratti hanqinoonni tokko tokko kan mul’atan ta’uun kan mul’atudha. Kanumaan walqabatee barjaan simannaa magaalaa Najjoo irratti daawwannaa argameen akkaataa armaan gadiitiin kan ibsamedha.

Fkn. (8a) Baga Nagaan Dhuftan!

Haaluma kanaan, Barjaan seensa Magaalaa Najjoo irratti barreeffamee jiru “Baga Nagaan Dhuftan!” kan jedhutu mul’ata. Barjaan kun бага nagaan dhuftan yoo jedhu, qaama simannaa dhiyeessaa jiru magaalaa kam akka ta’e kan mul’atu miti. Magaalaa ta’ee yookaan qaama biroo wanti ibsu hinjiru. Kanaaf, namni haaraan gara Magaalaa Najjoo yoo dhufu seensa magaalittiirraa wanti inni hubatu hinjiru. Kanaaf, qaamni simannaa taasisaa jiru kun adda ba’ee beeksifamuu qaba.

4.3 Qaaccessa Bifiyyee Barjaa

Barjaan bifoote garaa garaan dhihaata. Akkuma barreeffamoota biroo barreeffamaan kan dhihaatu ta’ee jechoota muraasaa barreeffama gurguddaafi qubeewwan gurguddaan haala ifaa ta’een barreeffamee, suuraalee qabiyyee barjichaa tumsaaniin dabaalamee haala nama hawwatuun kan dhihaatuudha. Haaluma walfakkaatuun qindoominni jechootaa akkaataa caaslugi afaanichaa ajajuun kan qindaa’uudha. Caaslugi afaanichaa qoftis gahaa waan hintaaneef jechootaafi gaaleewwan hawaasa biratti fudhatama qabaniin bifa qindaa’een kan barreeffamuudha. Barjaan mala hawaasi manaa alaatti odeeffannoo ittiin argatu ta’ee bifa barreeffamaan kan dhihaatuudha. Barreeffama gabaabaa haala hawwataa ta’een barreeffamee yeroo gabaabaa keessatti ergaa kan dabarsuudha. Jechoota muraasa sirnaan qindaa’anitti

fayyadamuudhaan bifa dubbistoota hawwachuun ergaa dabarsuun dhihaata. Walumagalaatti, bifiyyee barjaa yoo jennuu, bifoote garaagaraa barjaan ittiin dhihaatu kan ilaallatuudha. Bifni kunis, jecha, gaaleefi himaan kan dhiyaatudha.

Barjaaleen magaalaa Najjoo keessatti argamanis bifiyyee gara garaa kan qaban yommuu ta'an isaanis kanneen uunka xiinqooqaan walfakkaatan bakka tokkotti fiduun akkaataa armaan gadiitiin qaaceffamee jira.

4.3.1 Barjalee Jechoota Gabaabaan Barreeffaman

Amaloota barjaan qabu keessaa inni tokko gabaabina qabaachuudha. Haala yeroo dubbisaa hinqisaasessineen jechootaafi gaaleewwan gaggabaaboon odeeffannoo ga'aa kennuu akka danda'utti dhiyaata." Outdoor advertisement is characterically, a rapid communication medium that limits copy to a few words for comprehension in a few seconds" (Osunbiyi, 1999). Yaada kanarraa wanti hubatamu, beeksisi barjaa jechoota barakatoon barreeffama dheeraa barreessuu osoo hinta'in ta'iin qusannaa jechootaatti fayyadamuudhaan jechoota gaggabaaboo odeeffannoo ga'aa kennuu danda'aniin dhihaachu qabu. Kunimmoo, dubbisaan yeroosaa osoo hinqisaasessiin yeroo gabaabaa keessatti dubbisee odeeffannoo akka argatuuf gargaara.

Barjaan haaluma barreeffamoonni biroo ittiin barreeffamaniin osoo hinta'in haalaa miiraa dubbisaa oftti hawwachu danda'uun barreeffama. Barreeffamoota gurguddaa halluu ifaan barreeffamaniin miidhagee barreeffama. Kunammoo, imaltoota ofitti hawwachuun xiyyeeffanoon dubbisanii ergaasaa akka hubataniif gargaara. Yada kana (Messaris, 1996) yoo ibsu, "It is important to understand that design in a combination of colours, shapes, lines on apiceof paper and adding up those elements makes visual information .Thing which is important is how well the design capture the eyes" Yaada kanarraa wanti hubatamu , beeksisi barjaa miiraa dubbisaa ofitti harkisuu akka danda'uuf haala midhagina qabuufi hawwataa ta'een barreeffamee dhiyaachu qaba. Kun ammoo, maamila harkisuu keessatti qooda olaanaa qaba.

Barjaaleen yommuu barreeffaman jechoota gaggabaaboo ta'aniin barreeffamuu akka qaban hayyoonni niibsu. Barjaaleen magaalaa Najjoo keessatti argaman baay'een isaaniis kanneen uunka gaggaabaaboo ta'aniin barreeffamanii mul'atu. Haata'u malee, barjaaleen kunneen hanqinoota gara garaa kanqabaniidha. Barjaaleen jechoota tokkoo irraa hanga jechoota sadiifi

isaa oliitiin bifa gaaleetiin barreeffaman kanneen armaan gadiitti dhiyaatan hanqinoota kanneen akka ergaa ifaa ta'e dabarsuu dhabuu, jechoota afaan biroorraa ergifataman akkuma jiranitti osoo seera barreeffama Afaan Oromoo hineegin barreeffamuun dhaabamanii mul'atu.

Fkn. (9a) Jarso 28

Dabus86

Begii48

OROGYM

Baankii Abisiiniyaa.

Buutikii Getuu

KILINIKA G/GALEESSA SABBOONIYAATI

Mana Gurgurtaa Elektroniksii

Mana Electironiksi Takke

BUUFATA KONKOLAATAABU/MA/NAJJOO

Kolleejji RADA Mooraa (kaampaasii) Najjoo

MANA UFFATTAA ADAAFI AMMAYAA SEENAAFI

Barjaaleen armaan olitti (9a) irratti mul'atan tajaajila adda addaa kennuuf magaalaa Najjoo keessatti dhaabamanii argamu. Isaanis uunka gaggabaaboon kan barreeffaman yommuu ta'an, ergaan isaan dabarsuuf qophaa'an garuu iftoominaan kan mul'atan miti. Kunis sababa jechoonni barjaaleen kunneen ittiin barreeffaman dogoggora barreeffamaa kanqabaniidha. Barjaa jalqabarra jiru yoo ilaalle haala qubeessuu Afaan Oromootiif xiyyeeffannoo osoo hinkennin Afaan Ingiliziin kan barreeffameedha. Akkasumas barjaan, 'OROGYM' jedhu jechoota Afaan Oromoofi Afaan Ingilizii ta'uun isaa hinbeekamnetti fayyadamuun barreeffamee kanjirudha. Kunimmoo namootni Afaan Ingiliziin dubbisuu sirriitti hindandeenye barjicha dubbisanii ergaa isaa hubachuurratti kanrakkisuudha.

Barjaa itti aanee jirurratti immoo, uunka gaalee garee maqaarraa ijaaraman qabatanii kanbarreeffaman yommuu ta'u, hanqinnni isaan qaban immoo, jechoota afaan biroorraa ergifatamaniin kan bareeffamaniidha. Jechoonni ergifataman kunneen immoo seera barreeffama Afaan Oromoo eeganii hinbarreeffamne. Kunis dogoggora qubeessuu qabu. Fakkeenyaaf maqaan “Getuu” jedhu akka seera barreeffama Afaan Oromootti “Geetuu” jedhamee barreeffamuu kanqabuudha.

Barjaaleen toora sadaffaarratti dhiyaatan immoo dogoggora qubeessuufi qubguddeessaa kanqabaniidha. Fakkeenyaaf “Mana Gurgurtaa Elektroniksii, Mana Electironiksi Takke” jedhan keessatti jechi ‘Elektirooniksii’ jedhu isa jalqabaarratti dubbifamaan gosa adda addaa sadi walitti aanuun yommuu barreeffamu, isa lammaffaa keessatti immoo sagalee /c/ fi /k/ bakka walii buusuun barreessee jira. Akkasumas maqaan Takkee jedhu Takke fi Elektirooniksii jedhu Electironiksi jechuun seera qubeessuu Afaan Oromoo cabsuun barreeffamanii argamu. Kunimmoo tajaajilamaan barjaalee kanneen dubbisuun ergaa barbaadu qajeelaatti akka hinarganne kan taasisuufi dogoggoraan qubeessuu waan agarsiisuuf qaamni barjaalee qopheessuufi qopheessisu yommuu barjaalee qopheessan itti yaaduu akka qaban kan agarsiisudha.

Barjaaleen toora arfaffaarratti dhiyaatan immoo dogoggora qubeessuufi jechoota gabaajee ifa hintaanetti gargaaramuun waan qophaa’aniif fayyadamaan dubbisee itti tajaajilamuuf yeroo dheeraa kan fudhatuufi ergaa isaa argachuuf dirqama qaama biroo akka gaafatu kanneen taasisaniidha. Akkasumas barjaan dhumarratti jiru dogoggora qubeessuufi walqabsiiftuu haala sirrii hintaaneen itti fayyadamuun kanqophaa’edha. Kunis barjaa, ‘MANA UFFATTAA ADAA FI AMMAYAA SEENAAFI’ jedhu keessatti maqaaleen ‘Uffata fi Aadaa’ jedhan dogoggoraan kan dheerachuu qaban gabaabbachuun, kan laafanii barreeffamuu qaban jabeeffamuun kan barreeffamaniidha. Kunimmoo ergaa barjaan kun dabarsu faallessuun ergaa sirrii hintaane akka qabaatan isaan taasisee jira.

4.3.2. Barjaalee Bifa Himaan Dhiyaatan

Barjaan magaalaa keessatti afaan adda addaa yaada rimee tokko qabaniin himaan barreeffamee dhiyaachuu danda’a.

Fkn. (10a) FUULA KEE DURA DAANDII DH-IPHAAFI MARFATA QABUTU WAAN
JIRUUF OF EEGGANNNOO CIMAAN KONKOLAACHISI!

SIREEN NIJIRA

Barjaalee (10a) kanarraa wanti hubatamu bifa himaatiin ergaa gara garaa dabarsuuf kan dhaabbatanidha. Kunis, tajaajila balaarraa of eeggachuufi tajaajila bakka bultii kennuuti. Haata’u malee, haalli barreeffama isaanii seera afaan barreeffamaa guutuun kanneen barreeffaman miti. Yemmuu kana jedhamu, barjaa, “FUULA KEE DURA DAANDII DH-IPHAAFI MARFATA QABUTU WAAN JIRUUF OF EEGGANNNOO CIMAAN KONKOLAACHISI!” jedhu keessatti tartiibni caasaa himaa duraa duubaan kan dhiyaate miti. Akkasumas, hima kana gaalee maqaafi gochimaatti qooduun kan mul’atu miti. Dhamjechi matimeessutuun gaalee maqaafi gaalee gochimaa ta’uu addaan baastu gaalee maqaa irratti hinmaxxanfamne. Kana malees, adeemsa jecha tokko birsagatti qoqqooduu keessatti haala seera qabeessaan kan qoodame miti. Haala kana keessatti jechi ‘DH-IPHAA’ jedhu seera birsaga Afaan Oromoo kan cabsedha. Akkasumas, ciroo of danda’aafi hirkataa addaan baasuu keessatti ga’ee mallattoo qoodduun qabdu kan dagatamedha. Haaluma barjaa kanaa hubachuun sirreeffamni barreeffama barjichaa, “DAANDII DHIPHAAFI MARFATAAN FUULA KEE DURA WAAN JIRUUF, OF EEGGANNNOO CIMAAN KONKOLAACHISI! Jedhamee barreeffamuu qaba.

Gama biraatiin, barjaan “SIREEN NIJIRA” jedhu caasaan hima isaa sirrii yoo ta’ellee, sirna tuqaalee xumura yaadaa mallattoo tuqaan (.) xumurame miti. Akkasumas, gaaleen maqaafi gochimaa yookaan ciroo hirkataafi of danda’an mallattoo qoodduutiin (,) adda ba’ee hinmul’anne. Barjaan kun, “SIREEN, NIJIRA.” Kan jedhutti sirreeffamuun seera caasaa himaafi kanneen birootiin guutuu ta’ee barreeffamuu qaba. Walumaagalatti, barjaan bifa himaatiin qophaa’u barreessuun dura qabiyyeen himaafi bifiyyeen himaa beekamuu qaba.

4.3.3. Barjaalee Gaalee Dhedheeroon Barreeffaman

Barjaaleen gaalewwan gaggabaaboofi ifaa haala salphaa ta'een dubbifaman, kanneen dubbisaan haala salphaan dubbisee odeeffannoo argachuu danda'uun kan barreeffamuudha. Barjaaleen magaalaa Najjoo keessatti argamangaruu, kanneen haala walxaxaa ta'een barreeffamanii odeeffannoo irraa argachuuf rakkisoo ta'an nimul'atu.

FUULA KEE DURAA DAANDII DHIPHAAFI MARFATAA QABUTU WAAN
JIRUUF OFEEGGANNOO CIMAAN KONKOLAACHISI

MANA AMANTAA DABIREE GALIILAA QULQULLEETTII KIDANEMIRATII
NAJJOOFI CUUPHAA QULQULLUU GABIRI'EELII

Barjaaleen armaan olii kunneen jechoota barakatoon (baay'een) waan barreeffamaniif dubbisaan yeroo gabaabaa keessatti dubbisee ergaa isaa hubachuuf rakkisaadha. Kun ammoo dubbisaa nuffisiisuun akka inni hin dubbifne taasisa. Ergaan barbaadames akka hin dabarre taasisa jechuudha.

4.3.4 Barjaalee Jechoota Ifaa Hintaneen Barreeffaman

Magaalicha keessatti barjaaleen tokko tokko jechoota hawwaasicha biratti hinbekamneefi Afaan Oromoo keessatti hinbeekamneen barreeffamanii argamu. Kun ammoo hawwaasi hundumtuu salphaatti dubbisee hubachuu waan hindandeenyeef ergaan barbaadame sirriitti akka hindabarre taasisa. Gama biroon ammoo, guddina afaanichaallee hamma tokko gufachiisuu nidand'a.

OROGYM

BUUTIKII ASHEE

Barjaan"OROGYM" jedhu kun jecha Afaan Oromoo kessa waan hinjirreef hiiki isaa hawwaasa hedduu biratti maal akka ta'e hin beekamu. Qaama biroorraa degersa barbaada. Akkasumas, gaalee "BUUTIKII ASHEE" jedhu yoo ilaalle, jechi Afaan Oromoo waan keessa hinjirreef, dubbistoonni hundi walqixa hubachuu hindand'an. Kanaaf, Magaalaa najjoo keessatti barjaaleen jechoota hawwaasa biratti hinbeekamneen barreeffaman kan jiran waan ta'eef furmaata barbaadu.

4.4 Hiika Afaanota Barjaarraa

Barjaaleen adeemsa ergaa namoota gara garaaf dabarsuu keessatti afaanota gara garaan duraa duuba seera barjaaf kennameen qophaa'uu qabu. Kana jechuun, afaanonni lamaafi isaa ol barjaarratti yemmuu barreeffaman seera ittiin barreeffaman qabu. Akkasumas, hiikni isaanii walgituu qaba malee, ergaalee gara garaa dabarsuuf kan qophaa'an ta'uu hinqaban. Haaluma kanaan, Magaalaa Najjoo keessatti barjaaleenafaan Lamaafi Sadiin barjaa tokkorratti barreeffamuun ergaa dabarsuuf haalli isaan ittiin dhiyaatan yoo ilaalamu kanneen sirrii ta'aniifi hintaane nimul'atu. Kanumaan walqabatee barjaaleen hiikni afaanii walhingitneefi hiika gara garaa qaban daawwatamuun akkaataa itti aanu kanaan kan qaacceffameera.

Fkn (11a)MANA HOJII WARQEEFI MEETII BOOKAA IJJIGUU

ቦካ ከጅጉ ወርቅና ብር ሰሪ

Mana Miidhaginaa Bileen

ብሲን የሴቶች የወበት ሳቡን

Mana Hodhaa Huccuu Dhiiraafi Dubartii Malkaamuu Taayyee

መሰካሙ ታዩ ወንዶችና የሴቶች ዘመናዊ ስብስ ስፌት

BAGA NAGAAN DHUFTAN!

ከንኳን ደህና መጡ!

WEL-COME TO NEDJO!

Barjaaleen armaan olitti, afaanota gara garaan barreeffaman hiikni isaanii kan walgitu miti. Haaluma kanaan, barjaa (11a) jalatti Afaan Oromoofi Amaaraan barreeffaman keessaa barjaan,

“MANA HOJII WARQEEFI MEETII BOOKAA IJJIGUU”

“ቦካ ከጅጉ ወርቅና ብር ሰሪ”

jedhu, oomisha ibsuu keessatti hiikni afaanotaa gara gara ta'uu isaatu mul'ata. Kunis, hiika Afaan Oromoo keessatti ergaan darbu mana warqee fi meetiin itti oomishamu yoo ta'u hiika Afaan Amaaraa keessatti garuu, ergaa ogummaa hojii Bookaa Ijjiguu ibsa. Haala kana keessatti hiika gara garaa bakka hojiifi hojii harkaa yookaan ogummaa Bookaan Ijjiguu ittiin beekamu kan calaqqisiisudha.

Gama biraatiin, barjaan, mana miidhaginaa Bileen jedhamtuun walqabatee qophaa’e keessatti

“Mana Miidhaginaa Bileen

ብሊን የሴቶች የዉበት ሳቡን”

Barjaan Afaan Oromoon “Mana Miidhaginaa Bileen” jedhu odeeffannoo bakka itti tajaajilli miidhaginaa kennamu kan ibsu ta’ee kan dhiiraafi dubaraa keessaa adda baasee wanti ibsamu hinjiru. Haala Afaan Amaaraa yoo ilaallu immoo “**ብሊን የሴቶች የዉበት ሳቡን”** kan jedhu tajaajila miidhagina dubartoota qofaaf kan qophaa’e ta’uu kan ibsudha. Kanaaf,hiikni afaan lamaanii kan walgitu miti.

Akkasumas, barjaan, mana hodhaa huccuu ibsu afaan lamaan barreeffame hiikaan walhinlsimu.

“Mana Hodhaa Huccuu Dhiiraafi Dubartii Malkaamuu Taayyee

መስካሙ ታዩ ወንዶችና የሴቶች ዘመናዊ ስብስ ስፍት”

Haala Afaan Oromoo yoo ilaallu manni hodhaa huccuu Malkaamuu Taayyee, tajaajila dhiiraafi dubartiif kan kennu ta’uu isaatu hubatama. Haala Afaan Amaaraa keessatti garuu, tajaajila kennamutti dabalee huccuun hodhamu kan ammayyaa ta’uu ibsa. Kan Afaan Oromoo garuu kana ammayyaafi aadaa ta’uu isaa kan ibsu hinjiru.

Haala barjaa afaan sadi: Afaan Oromoo, Afaan Amaaraafi Afaan Ingilizii simannaa ibsan yemmuu ilaalamu afaan sadeen kessaa kan Afaan Oromoofi Amaaraa hiikaan kan walgitan yoo ta’an,kan Afaan Ingilizii lamaan isaaniirra bifa adda ta’een dhiyaatee mul’ata. Kunis, simannaa ibsuutti dabalee gara Magaalaa Najjoo kan jedhu hiika magaalaa ibsuu kan mul’isudha.

Hiiki afaanota barjaarraa armaan olii kunneen Afaan Maddaarra gara Afaan Jijjiirraatti kan jijjiramaniidha. Innis, Afaan Oromoorraa gara Afaan Amaaraafi Afaan Ingiliziitti kan jijjiramaniidha. Sababni isaas, ogummaa hawwaasicha keessa jiru fudhatanii gara Afaan Jijjiirraatti waan dhufaniif. Fakkeenyaaf, barjaalee armaan olii keessatti yoo ilaalle,” faayaa hojjechuun, huccuu hodhuun,aadaan simannaa” hawwaasicha keessa waan jiruuf AMfi AI, AO irraa kan hiikaman ta’uu namatti mul’isa. Cristal (1987) jijjiiraaf hiika yoo laatu, jijjiirraan adeemsa ergaafi ogummaa Afaan Maddaa tokko gara Afaan Jijjiirraatti akkaataa

mijataa ta'een, yaada walgituu danda'u bakka buusuu danda'uun hiikuurratti kan xiyyeeffatuufi ga'umsa barreeffamoota Afaan Maddaa xiinxaluu kan gaafatuudha.

Walumaagalatti, barjaaleen afaan gara garaan barreeffamun magaalaa Najjoo keessatti odeeffannoo kennan keessaa kanneen armaan olitti qaacceffaman hiika gara garaa qabaachuun isaanii kan ilaalamedha. Akkasumas, adeemsa afaan sadiin barjaa qopheessuu keessatti, afaan tokko tokko yemmuu hiikaan walmadaalan, kan hiika isaan madaalus kan hinjiraanne daawwannaa argamerraa qaacceffamuun dhiyaatee jira. Haala kana hambisuuf immoo, barjaa qopheessuufi dhaabuun dura ogeessa afaanii ilaalchisuun baay'ee murteessaadha.

4.5 Qaaccessa Odeeffannoowwan Afgaaffiin Argaman

Qorataan kutaa kana jalatti dhimma barreeffama barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii ilaalchisee kaayyoo qorannoo isaa galmaan ga'uuf jecha odeeffannoo dabalataa argachuuf qaamolee dhimmi ilaallatu: Waajjira Aadaafi Tuurizimii, Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaa, Abbootii Qabeenyaa Barjaafi Barreesitoota Barjaa Magaalicha keessatti argaman irraa afgaaffiidhaan odeeffannoo funaannatee jira. Odeeffannoowwan kanneenis haala armaan gadiin qaaccessuun dhiyyeessee jira.

4.5.1 Qaaccessa Odeeffannoo Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalicharraa Argaman

Odeeffannoowwan afgaaffiin Waajjira Aadaaf Tuurizimiirraa argamanbifa itti aanuun kan qaacefamaniidha. Innis, Itti aanaa Itti gaafatamaa Waajjira Aadaaf Tuurizimii Magaalichaa kan ta'an, Obbo Mikaa'el Tasammaa dhimma barreeffama barjaa magaalichaa ilaalchisuun gaaffiiwwan guyyaa gaafa 09/01/2011 gaafataman akka armaan gadiitti deebisinii jiru.

1. “Namoonni barjaa barreessan heyyama ga'umsaa barjaa barreessuu qabuu?” gaaffii jedhu yodeebisan, “Lakki, heyyama ga'umsa barjaa barreessuu qabu otoo hintaane muuxannoo qabaniin barreessu,” jechuun deebisan.
2. “Namoota barjaa barreessaniif heyyami kennamu beekumsa AOTiin walqabataa?” gaaffii jedhu gaafatamanii deebii,” Jarri beekumsa AOTiin barreessuu qabaachuu isaanii ilaaluun osoo hintaane muuxannoo isaan duraan AOTiin barreessuurratti qaban ilaaluun heyyami kan kennamuufiidha,” jechuun deebisan.

3. “Qulqullina barreeffaama barjaalee qaami to’atu jiraa?” gaaffii jedhuuf, “Waajjirri keenya yeroo yerootti hordoffiifi to’annoo gochuun nisirreessa,” jechuun deebisanii jiru.
4. Gaaffii “Namoota barjaa barreessaniif deggersi godhamu jiraa?” jedhuuf, “Deggersi addaa godhame gama keenyaan hin jiru,” yaada jechuun deebisanii jiru.
5. “Eyyama barjaa barreessuu kennuurratti Waajjiraa Daldalaafi Misooma Gabaa Magaalichaa wajjin hariiroo qabduu?” gaaffii jedhuuf, “Nuti gama oogummaan, jarri immoo heyyama kennuun hariiroo uumnee waliin hojjechaa jirra,” jechuun deebisan.
6. “Barjaalee hanqina qaban nisirreessituu?” gaaffii jedhuuf, “Kanneen hanqina qaban yoo jiraatan abbaa qabeenyaa barjichaa mariisisuun nisirreessina,” jechuun deebii kennanii jiru.

Odeeffannoo afgaaffiwwan armaan oliitti taasifamerraa yaadi hubatamu magaalicha keessatti namoti barjaa barreessan heyyama ga’umsa barjaa barreessuu kan qaban osoo hintaane, akkasumas beekumsa AO gadi fageenyaan baratani kan hin qabne ta’uudhaafi muuxannoodhaan kan barreessan ta’uutu hubatama. Akkasumas, Waajjirri Aadaafi Tuurizimii Magaalichaa, dogoggora jiru nihordofna; niisirreessina jedhan iyyuu, barjaaleen tokko tokko hanqinoota (4:2) jalatti dhihaatan kan qabaniidha. Namooti muuxannoon barjaa barreessuurraa kan hafe beekumsa AO gadifageenyaan (barnootaan) kan hinbaranne, AOTiin barjaa barreessuurratti barreessitoota barrjaaf deggersa kan hin gooneef tu’uun isaa deebii kenname irraa ni hubatama. Kunammoo, hanqinoota barjaaleen qabaniif sababa kan ta’uudha.

4.5.2 Qaaccessa Odeeffannoo Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaarraa Argame

Odeeffannoon afgaaffiitiin Itti aanaa Ittigaafatamaa Waajjira Daldalaa fi Misooma Gabaa Magaalichaa kan ta’an, Obbo Caalii Nugusee waliin guyyaa gaafa 09/01/2011 godhameen deebii argamerraa haala itti aanuun qaacceffamee kan dhiyaateedha.

- 1, Gaaffii “Namoonni barjaa barreessan heyyama ga’umsa barjaa barreessu qabuu?” jedhuuf, “Barreesitoonni barjaa muuxannoodhuma duraan qabaniin barreessuurraa kanhafe, dhimma barjaa barreessuutiin kan walqabate gahumsa addaa waan qaban hinjiru,” jechuun deebisan.
2. “Dhimma barjaa barreeffamurratti qindoominni Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalichaa waliin qabdan maal fakkaata?” gaaffii jedhuuf deebii yoo kennan,” Waajjirichi gahumsa

barreessitootaa yoo mirkaneessu nuti ammoo, kanuma bu’uura godhachuudhaan heyyamakennina,” jechuun deebii kennanii jiru.

3. “Heyyami barreessitoota barjaaf kennamu beekumsa AO waliin walqabataa?” gaaffii jedhu gaafatamanii, yooddeebisan “Eeyyee, walqabata, sababi isaas, namooti barjaa barreessan muuxannoo AOtiin barreessuu waan qabaniif” jechuun deebisan.

4. Dhimma heyyama barjaa barreessuu kennuurratti Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalichaa waliin hariiroo qaban gaafatamanii, qofaa isaanii aangoo heyyama barjaa barreessuu kennuu akka hinqabneefi waliin ta’uun heyyamicha akka kennan ibsanii jiru.

Walumaagala, odeeffannoon afgaaffiin Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaa Magaalichaarraa argame akka mul’isutti, namoonni magaalicha keessatti barjaa barreessan gahumsa AOtiin barreessuu barnootaan gonfatanii (argatanii) osoo hintaaane muuxannoo qabaniin kan barreessan, heyyami kennamus, beekumsa AO kan hinbu’uureffanne ta’uu isaati. Haata’u malee, waajjiraaleen lameen walta’anii heyyama akka kennan deebii kennamerraa nihubatama. Namoota ogummaa AOtiin barreessuu gadifageenyaan (barnootaan) hinqabneef ammoo, heyyama barjaa barreessuu kennuufiin hanqinoota barjaa keessatti mul’atan daran waan hammeessuuf dhimmichaaf xiyyeeffannoo kennuun barbaachisaadha.

4.5.3 Qaaccessa Odeeffannoo Abbootii Qabeenyaa Barjaarraa Argame

Qorataan odeeffannoo dabalataa argachuuf jecha gaaffiwwan dhimmichaan walilaallatu qopheeffachuun guyyaa gaafa 10/01/2011 abbootii qabeenyaa barjaa namoota 8f gaaffii afaanii dhiheessuun odeeffannoo guurratee jira. Gaaffiwwan dhihaatanis, deebii kennamerraa haala deebii kennametti aanee dhihaateen qaaceffamanii jiru.

1. Gaaffii, “Barjaa barreessiffachuuf eyyama qaama kamtu isiniif kenna?” jedhu gaafatamanii. namooti 6,” Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaa magaalichaa” jechuun yoo deebisan, namooti 2 ammoo,” Waajjira Aadaafi Tuurizimii Magaalichaatu nuuf heyyama” jechuun deebisanii jiru.

2. “Qaami heyyama isiniif kennu ulaagaa maal maal isin gaafata?” gaaffii jedhu gaafatamanii,” Ulaagaa nuti gaafatamnu: teessoo, dhimma barjaan nubarbaachiseef, sadarkaa barumsaa, kaffaltii barbaachisu gaafatamna” jechuun deebisan.

3. Gaaffii “Barjaa qaama kamtu isiniif barreessa?” jedhuuf ammoo,”Namoota warra barjaa barreessanitti geessinee barreessifanna” jechuun deebii kennan.
4. Gaaffii “Barjaa barreessifachuu yoo barbaaddan, nama isiniif barreessuutti barreessitanii geessitu moo afaanumaan ittihmattu?” gaaffii jedhuuf, namooti 7 barreessinee ittigeeffanna jechuun yoo deebisan,nami tokko garuu, afaanumaan itti himanna jechuun deebisee jira.
5. Barjaa isaaniirratti namni yaada kenneef yoo jiraate gaafatamanii, hundumtisaanii,” Nami tokko iyyuu yaada nuuf kenne hinjiru” jedhanii deebisani.

Walumaagalatti, odeeffannoo afgaaffiitiin abbooti qabeenyaa barjaarraa argamrraa wanti hubatamu Waajjirri Aadaaf Tuurizimiifi Waajjirri Daldalaafi Misooma Gabaa Magaalichaa ulaagaa garaagaraa gaafachuun heyyama kennuu malee ulaagaa qulqullina barreefama barjaa wanti gaafatan hinjiru.Kun immoo heyyama barjaa kennuu malee qulqullina barreeffama barjaaf xiyyeeffannoo keennuu dhiisuu kan namatti mullisuudha. Abbootiin qabeenyaas barjaasaanii namoota barjaa barreessanitti barreeffamaan geessuun kan barreessifataniidha. Haata’u malee, barjichi hanqina qabaaachuufi dhabuu isaa qaami yaada itti kennu ykn gulaaluun sirreessu kan hinjirreedha. Kun immoo hanqinoota barjaaleen magaalichaa qaban kan daran baballisuudha.

4.5.4 OdeeffannooBarreessaa Barjaarraa Argame

Magaalicha keessatti nami yeroo dheeraaf barjaa barreessuun beekamu nama tokko yoo ta’u, odeeffannoon afgaaffiidhaan nama kana irraa argames, deebii inni kenne bu’uura godhachuudhaan haala itti aanuun qaacceffamee kan dhiyaateedha.

1. Barnoota AO barachuu isaanii gaaafatatamanii deebii keennaniin, “Shaakaluma ofii kootiin al-idileen barachuurraa kan hafe idileedhaan mana barumsaa seenee waan ani baradhe hinjiru jechuun deebisan.
2. “Barjaa barreessuurratti leenjii fudhattan qabduu?” gaaffii jedhuuf, “Muuxannoodhuma ofii qabuun barreessuu irraa kan hafe leenjiin ani addatti qabu hin jiru,” jechuun deebisanii jiru.
3. Gaaffii “Maammiiltooti keessan barjaa barreeffachuu barbaadan afaanumaan isinitti himatumoo barreessanii isinitti fidatu?” jedhuuf deebii yoo kennan, “Maammiltootatu

barreeffatanii nutti fidatu, nuti immoo haala miidhagaa fi dubbifamuu danda'uun barreessinaaf,” jechuun deebisan.

4. “Barjaa barreessuu ilaalchisee qaami deggersa isiniif kennu jiraa?” gaaffii jedhuuf, “Deggersi addaa wanti nuuf kenname tokko hin jiru,” jechuun deebisaniiru.

5. Gaaffii “Qaami biroo barreeffama barjaa isiniif gulaalu jiraa?” gaaffii jedhuuf,” Erga barreessinee duubatti ofumaan irra deebinee gulaaluun alatti qaami biroo nuuf gulaalu hin jiru,” deebii jedhu kennanii jiru.

6. “Barreeffama barjaa barreessitan irratti komiin isiniif dhiyaate jiraa?” gaaffii jedhuuf,” Amma ammaattii komiin dhiyaate hin jiru; waan maamiltoonni keenya itti hin quufne immoo niisirreessina,” jechuun deebisan.

Ragaa armaan oliirraa wanti hubatamu, magaalicha keessatti namni barjaa barreessu barnoota AO idileedhaan kan hin baranne, leenjii barjaa barreessuu kan hin qabne, barjaa haaluma maamiltoonni isaa itti fidaniin kan barreessuudha. Akkasumas, barjaa barreessan irratti qaami biroo deggersa kennuufi gulaaluuf kan hin jirreedha. Dhimmoonni kunneen immoo, hanqinoota barjaalee irratti mula’ataniif sababa kan ta’an ta’uu namatti mul’isa.

Walumaagalatti, ragaan odeeffkennitootarra afgaaffiin argame, barjaaleen magaalicha keessatti argaman namoota barnoota AOtiin ga’umsa guutuu hin qabne , beekumsa AOtiin barreessuu irratti beekumsa ga’aa kanneen hin qabneen kan barreeffamu waan ta’eef hanqinoonni addaa addaa barjaalee magaalicha keessatti argaman irratti mul’atu. Hanqinoonni kunneen immoo, hordoffiifi to’annoo barbaachisaa ta’e qaama ilallatu irraa waan dhabeef daran akka babal’atu ta’ee jira. Fakkeenyaaf, Waajjirri Aadaafi Tuurizimii Bulchiinsa Magaalaa Najjoo qajeelfamoota barjaa BATOn bara 2009, lakk. 5/2009 tiin baase of harkaa osoo qabuu barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman kanneen hanqinaalee adda addaa qaban sirreessuu dhabuun xiyyeeffannoo itti kennuu dhiisuu isaa namatti mul’isa. Kanaaf, qaami dhimmi isaa ilaallatu barreeffama barjaa magaalichaarratti xiyyeeffannoo kennun akka sirratu gochuun dhimma yeroon ittihinkennamneedha.

BOQONNAA SHAN: CUUNFAA, ARGANNOOFI YABOO

5.1 Cuunfaa

Kaayyoon qorannoo kanaa qabiyyeefi bifiyyee barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argamanii qaaccessuudha. Kaayyoo kana galmaan gahuuf ammoo, barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman mala funaansa ragaale keessaa daawwannaa barjaa taasifameen walitti qabamaniiru. Odeeffannoon funaanamaniis mala akkamtaatti fayyadamuun qindaa'anii qaacceffamaniiru.

Haaluma kanaan barjaalee Magaalaa Najjoo keessatti argaman qabiyyeen isaanii kanneen akka: daladala, fayyaa, barnoota, Omisha beeksifachuu, kallattii argisiisuu, geejjiba, amantiifi simannaa kan ibsaaniidha. Gama bifiyyee isaaniinammoo, barjaaleen kunneen bifa barreeffamaan kan dhihaatan ta'ee unkaalee afaanii gaggabaaboon jechuunis jechaaniifi gaaleen) akkasumas, himoota dhedheeroon jechuun bifa himaan barreeffamuun qubee gurguddaafi xixiqqaan halluu gara garaatiin barreeffamanii kan jiraniifi isaanis hanqinoota adda addaa ofkeessaa kanqabaniidha.

Gama hiika afaanonni barjaalee qabiyyee garaa garaa ofkeessaa qabanii ittiin dhihaatanii walsimachufi walsimachuu dhiisuu isaaniis barjaaleen magaalicha keessatti argaman daawwatamuun kan addaan baafaman yommuu ta'an, isaanis afaanota lama ykn sadiin barreeffamanii kan jiran yommuu ta'an, baay'een isaanii hiika walsimataa kan qaban yoo ta'anillee, kanneen hiika walsimataa hin qabnes akka argaman bira gahamee jira.

Gama fayyadama afaaniitiinis yoo ilaalle, barjaaleen adda addaa hanqinoota akka qaban bira gahamee jira. Hanqinoonni kunneenis, sagalee gabaabaafidheeraa, sagalee laafaafi jabaa, sagaleen irrabutaa caasaa ijaarsa afaanichaatiin ala fayyadamuu qubee Afaan Oromoo qubee Afaan Ingiliziifi Afaan Amaaraa irraa adda baasuu dhabuu, dhamjechoota hirkaatoo akka jecha ofdanda'ootti itti fayyadamuu, jechoota ifa hintaaneefi hawaasicha biratti fudhatama hinqabnetti fayyadamuun akka jiru bira gahameera.

5.2 Argannoo

Kaayyoon gooroo qorannoo kanaa qabiyyee fi bifiiyyee barjaalee magaalaa Najjoo keessaatti argamanii qaaccessuudha. Kunis, ergaawwan barjaan dabarsu, bifa barjaan ittiindhihaate, hiikni afaanotaa barjaaleen ittiinbarreeffaman walsimachuufi dhiisuu, fayyadami afaanii barjaalee kannenii maal akka ta'e adda bahee jira. Kanuma bu'uura godhachuun argannoon qorannoo kanaa kan ta'an akkaataa armaan gadiitti jiru.

- Barjaaleen magaalaa Najjoo keessatti argaman ergaawwan kanneen akka; daldalaa, fayyaa, barnoota, omisha beeksifachuu, kallattii argisiisuu, geejiba, amantiifi simannaa beeksisuu of keessaa akka qaban bira gahamee jira.
- Barjaaleen Magaalaa Najjoo keessatti argaman barreeffamaan kan dhihaataniifi isaanis, unkaaleexiinqooqa afaanii kanneen akka: jechaan, gaaleeniifi himaan kan dhihaatani, isaan keessaa ammoo, kanneen hanqinoota adda addaa qabaniifi haala dubbisaa hinhawwanneen, haala walxaxaa ta'een, kanneen dhihaatan jiraachuun bira gahameera. Kanas, ragaan daawwannaan argame nimirkaneeessa.
- Hiikni barjaaleerraa afaanota garaagaraatiin dhihaatan baay'een qabiyyeen isaaniikan walsimatan yoo ta'u, kanneen walhinsimannes darbanii darbanii akka jiran hubatameera.
- Gama fayyadama afaaniitiin hanqinoonni jiran kan xiinxalaman yoo ta'u, isaanis, barjaaleen haala walxaxaa ta'een barreeffamuu, jechoota ifaa hintaaneefi hawwaasa biratti fudhatama hinqabnetti fayyadamuu, dogoggora qubeessuu, kanneen akka, sagalee dheeraafi gabaabaa, laafaafi jabaa, irrabuta seera ijaarsa afaanichaan ala fayyadamuu barjaalee tokko tokko irratti akkamul'atan bira gahameera. Akkasumas, qubee AO qubee AI irraa adda baasuu dhabuun akka jiru bira gahamee jira. Dabalataanis, walqabsiistuu hirkataa akka jecha ofdanda'aatti itti fayyadamuun akka jiru hubatameera. Jechoota iftoomina hinqabne, salphaatti hinhubatamneefi hawwaasa biratti fudhatama hinqabnetti fayyadamuun akka jiru qorannoo kanaan bira gahamee jira. Akkasumas, qaami dhimmi isaa ilaallatu qajeelfama jiru bu'uura godhachuun dhimmicha hordofuu dhiisuun isaa xiyeeffannoo ittikennuu dhabuu isaanii kan namatti mul'isu ta'uunsaa hubatamee jira. Kun ammoo, hanqinoota jiran daran kan babal'iseedha.

5.3 Yaboo

Haala qophiifi barreeffama barjaa Magaalaa Najjoo ilaalchisee daawwannaa gaggeeffamerraa haalli barreeffamaafi qophii barjaalee kan qaacceffamedha. Haala kana keessatti ciminniifi rakkooleen gara garaa kan mul'atan ta'uun hubatameera. Rakkooleen mul'atan irratti immoo, qaamoleen gara garaa hirmaannaa taasisuun furmaata kan kennan ta'uutu tilmaamama. Haaluma kanaan yaboon qorannoo kanaa:

- ✚ Qaamoleen barjaa qopheessifatan barjaa ergaa odeeffannoo sirrii dabarsu qopheessuun ofbeeksisuuf tajaajila kennan haala mijataa ta'eefi dogoggoran hinqabneen dabarfachuuf ogeessa afaanii gaafachuun, ogeessa barjaa barreessu waliin walta'uun qopheessuun barbaachisaa ta'a.
- ✚ Qaamoleen barjaa barreessuu irratti qooda fudhatan ogummaa isaanii dabalatee gorsa ogeessa afaanii fudhachuun barbaachisaa ta'a. Bu'aa maallaqaa argachuuf jecha narraa haa ba'uun osoo hintaaneetti ittiyaadamee akkaataa ergaa sirriifi seera afaanii eegeen hawwataa ta'ee qopheessuun barbaachisaadha.
- ✚ Adeemsa afaan gara garaatiin barjaa qopheessuu keessatti hiikni afaanotaa gara gara ta'uun odeeffannoo dogoggoraa akka fudhatan taasisa. Kana hambisuuf immoo, namni barjaa qopheessuufi qopheessifatu hubannoo kan hinqabne yoo ta'e ogeessa afaaniifi Waajjira Aadaafi Turizimii Magaalaa Najjoo haasofsiisuun akkaataa hiikni afaanotaa walsimuu danda'uun barjaan qophaa'uu qaba.
- ✚ Waajirri Aadaafi Turizimii Aanaa Najjoofi qaamni barjaa irratti hubannoo qabu sirrummaan qabaachuun isaa ilaalamuun osoo barjaan dhaabatee yookaan maxxanfamee gaarii ta'a. Haala kan keessatti murteen karaa qaama Waajjira Aadaafi Turizimiin kennamu murteessaadha. Kanneen odeeffannoo sirriifi caasluga afaanii sirriin barreeffaman tajaajila kennan ittifufuun, kanneen yaada dogoggoraafi hiika walsimataa hinqabne immoo buqqa'uun yoo sirratan gaarii ta'a. Yoo kana hintaane garuu tarkaanfiin barsiisaa ta'e osoo jiraatee gaarii ta'a. Akkasumas qaamoleen barjaa qopheessuu keessatti qooda qaban hundi kanneen AOrratti beekumsa gahaa qaban osoo ta'ee gaariidha.

✚ Barjaaleen yeroo qophaa'an odeeffannoo dabarsuuf jedhamee qofa osoo hintaanee jechoota muraasa filatamaniin bifa hawwataafi salphaatti hubatamuu qabaniin osoo barreeffamanii gaariidha. Gama biraatiin, barreessuu qofa osoo hintaanee caasaan himaa, gaaleefi ciroo, ittifayyadamni afaanii, tartiiba afaanonni barjaarratti barreeffamaaf tajaajilaaf dhiyaatanii duraa duuba: Afaan Oromoo, Afaan Amaaraafi Afaan Ingiliziitiin qophaa'uu qaba. Adeemsa kana yoo hordofuu dhiise tarkaanfiin fudhatamu jiraachuu qaba.

Wabii

- Addunya Barkeessa (2010). *Natoo: Yaadarimae caasluga Afaan Oromoo*. Finfinnee: Mega Printing Press.
- _____. (2011). *Akkamtaa; Qorannoo Hujoo*. Finfinnee: Oromiyaa.
- Askaalee Lammaa (1998). *Some Points on Oromo Orthography*. In *Interdisciplinary Seminar of Ethiopia Studies*, Nazareth, Pp. 323-337.
- Ayub Esmael.(2008). “*Language use of the Jamaica and Ras Tafari Community in Shashamane*. A Sociolinguistical Study” MA Thesis AAU.
- BATO(2009).*Qajeelfama Dogoggora Barreeffama Afaan Oromoo Dhaabbilee Mootummaafi MitimootummaaNaannooOromiyaattiMul’atanSirreessuufBahe*, (Lak.5/2009), Finfinnee
- Ben Rafael. E. (2009).*A Sociological Approach to the Study of Linguistic Landscapes*. In *E. Shohamy and D. Gorter (eds) Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* P. 40-54. Abingdon: Rutledge.
- Billboard: <https://en.m.wikipedia.org/wiki>.
- Boove- C. and Aens- W (1989). *Contemporary Advertising*. Chicago: win Home wood.
- Bourhis. R. Y. and Landry. R. (2002). *Laloi 101 et.l amangement du paysage linguistic du quebec*. Inp. Bouchard and R.Y. Bourhis (eds). 25 application: Quebeci publications du Que bec.
- Byrne D.(1979). *Teaching Writing Skills*.Singapore; Four strong Printing Company.
- Claerk.H. (1996). *Using Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Coulmas, F. (1997). *The Handbook of Sociolinguistics*. UK: Black Well Publishers.
- Coulmass F. (2003). *Writing Systems*.United kingdom: Cambridge University press.
- Cristal,D.(1987).*The Cambridge: Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University press.
- Dyer Gillian . (1995). *Advertising as a Communication*. London: Routledge.

- Gabii Tusuu (2015). *Xiinxala Fayyadama Afaanii Hordoftoota Amantaa Islaamaa Biratti: Waraqaa Qorannoo Digirii Lammaffaa Kan Hin maxxanfamne*. Yuuniversiitii Addis Ababaa.
- Goddard. Angela. (1998). *The Language of Advertising*. London: Routledge;
- GoshgarianG. (2001). *ExploringLanguage*. 9th ed. New York. Addison Wesley: Educational Publishers Inc.
- Herbert M. Baus. (1954). *Public City in Action*. USA: New York.
- Hussainy S. et al (2008). *Advertising Styles.Impact of Attention in Pakstan. KABIT Business Journal*. 1 (1), 28-38.
- Irressoon Nagi. (2006). *EERTUU: CAASEFFAMA AFAAN OROMOO*. Addis Ababa; Dhaabbata Maxxansa Kurraaz Internashinaal.
- Kedir et al. (2001). *Writing Skills*. Mudole Four.Distance Education.Educational Media Agency: Ministry of Education.
- KothariC.R(2004). *Research Methodology. Methods and Technques*, 2nd(edt).India:New Age International Ltd. Publishers.
- Kumar,R.(2005). *Research Methodology.A step By Guide For Beginners*.London: Sage Publication.
- Kyrnin. (2010). *Emphasis as Aprinciple of Design*. Bretrieved from: [http// Web design.About com/ gi/ payes / stay.Htm](http://Web design.About com/ gi/ payes / stay.Htm).
- Landry R. and Bour his (1997). *Linguistic Land Scope and Ethno linguistic vitality: An empirical Study*. Journal of Language and Social Psychology. 16 (1), 23-49).
- Leech, 6 eoffrey n. (1996). *English in Advertising*. London: Longman.
- Messariss P. (1996). *Visual Persuasion; The role of Images in Advertising-* USA: SAGE Publication.
- Misgaanuu Gulummaa. (2011). *SANYII: OGUMMAA DUBBISUU*. Finfinnee: subi printing press.

- Mitichell A.A. (1986). *The effect of verbal and Visual Components of Advertisements on Brands and attitude*.Journal of Consumer Research.
- Newmark, P.(1988). *Approaches to Translation*.Oxford:Pergamon Press.
- Omnes, R.(1996). *The Translator Handbook*.London:Bell and Bain Ltd.Glasgow.
- Osuanbiyi B, (1999). *Advertising Principles and Practice*.Abeokuta: Zede Kayata Press Ltd.
- Patsioura f. and et. al. (2009). *A New Advertising Effectness Model for corporate Advertising*. web Sizes Bench Marketing: An Int. J. 16 (3): 372- 386.
- Reece-Myron M. (1998). *The Advantages of Outdoor Advertising*.TheDenver business Journal.
- Ryans C. (1996). *Consumer Resources*.Journal of Small Business Management. 34 (1996),63-65.
- Sanchez. (2001). *Creativity In Traditional outdoor Advertising Platforms In Cast ell on* (2nd ed. Vol. 3, Jun. 20, 2016).
- Shimp (2000). *Is Billboard Adverstising An Effective tool In the Marketing of Appliances?* (3rded. Vol. 2, 1010- 108, 20150.
- Spolsky B. and Cooper.R.L. (1991). *The Language of Jerusalem*. Oxford: Clarendon Press.
- Taylor.C,Franke. G.(2006). *Use and Effectiveness of Billboards:Prespective Form Selective Perception Theory and Retail-Gravity Models*. Journal of Advertising.
- Technical Writing.grammar.yourdictionary.com.definition.
- Technical Writing.<https://www.scribendi.com.advice.tec>.
- Vernon M.J.(1971). *Concentration,Promoting and Market Share stability In the Pharmacy Utica Industry*. J. Ind. Econ-19(3):- 146- 266.
- Writing System;<https://en.M.Wikipedia.Org.WikiWriting>.
- Wills, L and Sherily,K.(1982).*Advertising Principle and Principle*.Newyork:Prentice Hall,Upper Saddle River.Newjersiy.

Dabaleewwan

DABALEE A

Suuraalee Sadaasa 25----30/2010 Qorataan Kaafamaniifi Qaacceffaman

Dabalee-Afgaaffii

YUUNIVARSIITII FINFINNEETTI, KOLLEEJII NAMOOMAA,QORANNOO
AFAANOTAA, JOORNALIIZIIMIIFI QUUNNAMTII MUUMMEE AFAAN OROMOO,
OGBARRUUFU FOOKILOORII

Hanqinaalee barreeffamoota barjaalee Magaalaa Najjoo addaan baasuuf qaamota dhimmi isaa ilaallatu adda addaa kaayyoo qorannichaa ibsuufiin afgaaffii gaafatamanii jiru. Walumaagalatti, gaaffileen 21 kan dhihaatan yoo ta'u, kanneen keessaas: gaaffileen 6 Waajjira Aadaafi Tuurizimiif, gaaffileen 4 Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaaf, gaaffileen 6 bareessitoota barjaaf, gaaffileen 5 ammoo, abbootii qabeenyaa barjaaf dhihaatanii jiru.

DABALEE B

YUUNIVARSIITII FINFINNEETTI, KOLLEEJII NAMOOMAA, QORANNOO AFAANOTAA, JOORNALIIZIIMIIFI QUUNNAMTII MUUMMEE AFAAN OROMOO, OGBARRUUFU FOOKILOORII

I. Afgaaffii Waajjira Aadaafi Tuurizimii Bulchiinsa Magaalaa Najjoof dhihaate.

Kabajaamaa/tuu deebii kennaa/tu gaaffilee qorannoo isiniif dhiyaataniif deebii barbaachisaa laachuuf fedhii qabaachuu keessaniif durseen isin galateeffadha.

Ani barsiisaa Tasfaayee Gammadaan jedhama. Barataa ganna 4ffaa Yuunivarsiitii Finfinneeti. Hojiin koos, Bulchiinsa Magaalaa Najjoo-mana barumsaa sadarkaa 2ffaa Aggaar Alaltuutti barsiisaa Afaan Oromooti. Barataa Digirii 2ffaa Yuunivarsiitii Finfinnee, Muummee Afaan Oromoo, Fookilooriifi Ogbarruurraa yoo ta'u, waraqaa eebbaa qorannoo mata-duree" Qaaccessa Qabiyyee, Bifiyyee fi Jijjiirraa Afaanii Barjaa Magaala Najjoo" jedhu irratti hojjechaan jira. Kanaaf, Odeeffannoo sirrii akka naaf laattaniif kabajaan isin gaafadha.

A. Odeeffannoo Dhuunfaa

Saala___Umurii___Sad. Barnoota___Gahee hojii___Bara Tajaajilaa___Gosa barnootaa ittiin eebbifamtan___

B. Gaaffiwwan

1. Namoonni barjaa barreessan heyyama ga'umsaa barjaa barreessuu qabuu?
2. Adeemisi namoota barjaa barreessaniif heyyama kennuu beekumsa AO irratti qabaniin Walqabataa?
3. Qulquullina barreeffama barjaalee magaalaa Najjoo keessaa qaami to'atu jiraa?
4. Namoota barjaa barreessaniif deggersa akkamii gootu?
5. Dhimma hayyama barjaa barreessuu kennuurratti Waajjira Daldalaafi Indaastirii wajjin hariiroo qabduu?
6. Barjaalee hanqina qaban sirreessuu irratti tarkaanfiin fudhatame jiraa?

Galatoomaa!

DABALEE C

YUUNIVARSIITII FINFINNEETTI, KOLLEEJII NAMOOMAA,QORANNOO
AFAANOTAA, JOORNALIIZIIMIIFI QUUNNAMTII MUUMMEE AFAAN OROMOO,
OGBARRUUFU FOOKILOORII

I. Afgaaffii Waajjira Daldalaafi Misooma Gabaa Bulchiinsa Magaalaa Najjoof dhihaate.

Kabajaamaa/tuu deebii kennaa/tu gaaffilee qorannoo isiniif dhiyaataniif deebii barbaachisaa laachuuf fedhii qabaachuu keessaniif durseen isin galateeffadha.

Ani barsiisaa Tasfaayee Gammadaan jedhama.Barataa ganna 4ffaa Yuunivarsiitii Finfinneeti.Hojiin koos,Bulchiinsa Magaalaa Najjoo-mana barumsaa sadarkaa 2ffaa Aggaar Alaltuutti barsiisaa Afaan Oromooti. Barataa Digirii 2ffaa Yuunivarsiitii Finfinnee, Muummee Afaan Oromoo, Fookilooriifi Ogbarruurraa yoo ta’u,waraqaa eebbaa qorannoo mata-duree” Qaaccessa Qabiyyee, Bifiyyee fi Jijjiirraa Afaanii Barjaa Magaala Najjoo” jedhu irratti hojjechaan jira. Kanaaf, Odeeffannoo sirrii akka naaf laattaniif kabajaan isin gaafadha.

A. Odeeffannoo Dhuunfaa

Saala___Umurii___Sad. Barnoota___Gahee hojii_____Bara Tajaajilaa_____Gosa barnootaa ittiin eebbifamtan_____

B.Gaaffiwwan

1. Namoonni barjaa barreessan heyyama gahumsa barjaa barreessuu qabuu?
2. Dhimma barjaa barreessuu irratti qindoominni isin Waajjira Aadaafi Tuurizimii waliin qabdan maal fakkaata?
3. Namoota barjaa barreessaniif heyyami kennamu beekumsa AO irratti qabaniin walqabataa?
4. Dhimma hayyama barjaa barreessuu kennuu irratti Waajjira Aadaafi Tuurizimii wajjin hariiroo qabduu?

Galatoomaa!

DABALEE D

YUUNIVARSIITII FINFINNEETTI, KOLLEEJII NAMOOMAA,QORANNOO
AFAANOTAA, JOORNALIIZIIMIIFI QUUNNAMTII MUUMMEE AFAAN OROMOO,
OGBARRUUFU FOOKILOORII

I. Afgaaffii barreessitoota barjaaf dhihaate.

Kabajaamaa/tuu deebii kennaa/tu gaaffilee qorannoo isiniif dhiyaataniif deebii barbaachisaa laachuuf fedhii qabaachuu keessaniif durseen isin galateeffadha.

Ani barsiisaa Tasfaayee Gammadaan jedhama.Barataa ganna 4ffaa Yuunivarsiitii Finfinneeti.Hojiin koos, Bulchiinsa Magaalaa Najjoo-mana barumsaa sadarkaa 2ffaa Aggaar Alaltuutti barsiisaa Afaan Oromooti. Barataa Digirii 2ffaa Yuunivarsiitii Finfinnee, Muummee Afaan Oromoo, Fookilooriifi Ogbarruurraa yoo ta’u,waraqaa eebbaa qorannoo mata-duree” Qaaccessa Qabiyyee, Bifiyyee fi Jijjiirraa Afaanii Barjaa Magaala Najjoo” jedhu irratti hojjechaan jira. Kanaaf, Odeeffennoo sirrii akka naaf laattaniif kabajaan isin gaafadha.

A. Odeeffannoo Dhuunfaa

Saala___Umurii___Sad. Barnoota___Gahee hojii____Bara Tajaajilaa_____Gosa barnootaa ittiin eebbifamtan_____

B.Gaaffiwwan

1. Barnoota AO barattanii jirtuu? Hanga sadarkaa kamiitti?
2. Barjaa barreessuurratti leenjii qabduu?
3. Maammiltooti keessan barjaa barreessanii isinitti fidu moo afaanumaan isinitti himu?
4. Barjaa barreessuu ilaalchisee qaami deggersa isiniif kennu jiraa?
5. Qaama biroo barreeffama barjaa isinii gulaalu qabduu?
6. Barreeffama barjaa barreessitan ilaalchisee komiin isiniif dhihaate jiraa?

Galatoomaa!

DABALEE E

YUUNIVARSIITII FINFINNEETTI, KOLLEEJII NAMOOMAA,QORANNOO
AFAANOTAA, JOORNALIIZIIMIIFI QUUNNAMTII MUUMMEE AFAAN OROMOO,
OGBARRUUFU FOOKILOORII

I. Afgaaffii abbootii qabeenyaa barjaaf dhihaate.

Kabajaamaa/tuu deebii kennaa/tu gaaffilee qorannoo isiniif dhiyaataniif deebii barbaachisaa laachuuf fedhii qabaachuu keessaniif durseen isin galateeffadha.

Ani barsiisaa Tasfaayee Gammadaan jedhama.Barataa ganna 4ffaa Yuunivarsiitii Finfinneeti.Hojiin koos, Bulchiinsa Magaalaa Najjoo-mana barumsaa sadarkaa 2ffaa Aggaar Alaltuutti barsiisaa Afaan Oromooti.Barataa Digirii 2ffaa Yuunivarsiitii Finfinnee, Muummee Afaan Oromoo,Fookilooriifi Ogbarruurraa yoo ta’u,waraqaa eebbaa qorannoo mata-duree”Qaaccessa Qabiyyee,Bifiyyeefi Jijjiirraa Afaanii Barjaa Magaala Najjoo” jedhu irratti hojjechaan jira. Kanaaf, Odeeffennoo sirrii akka naaf laattaniif kabajaan isin gaafadha.

A. Odeeffannoo Dhuunfaa

Saala___Umurii___Sad. Barnoota___Gahee hojii____Bara Tajaajilaa_____Gosa barnootaa ittiin eebbifamtan_____

B.Gaaffiwwan

1. Barjaa barreessifachuuf heyyama qaama kamtu isiniif kenna? Moo kallattumaan gara warra barreessuutti geessitu?
2. Qaami heyyama isinii kennu ulaagaa maalii isin gaafata?
3. Barjaa qaama isa kamtu isiniif barreessa?4.Barjaa barreessifachuuf gara warra
4. Barjaa barreessifachuuf gara warra barreessaniitti,barreessitanii geessitu moo,afaanumaan ittihimattu?
5. Barjaa barreessitan irratti namni yaada isiniif kenne jiraa?

Galatoomaa!

DABALEE F

Barjaalee Qabiyyee Isaaniitiin

Fayyaarratti

- DukkaanaQorichaaNumaaf
- DukkaanaQorichaaDiillaa
- DukkaanaQorichaaRoobeeraa
- DukkaanaQorichaaNajjoo A/Alttuu
- KiliinikaGiddu-GaleessaSabbooniyaati
- KiliinikaGiddu-GaleessaOromiyaa
- KiliinikaJaarraa
- BiirooEegumsaFayyaaOromiyaattiHospiitaalaNajjoo

Barnootarratti

- GodinaWallaggaLixaaBulchiinsaMagaalaaNajjoottiManaBarumsaaNajjooAlaltuuSad arkaaTokkoffaa
- ManaBarumsaaSadarkaaLammaffaaAggaarAlaltuu
- KolleejjiiBarnootaafiileenjiiTekiinikaafiOgummaaQonnaaNajjoo
- KolleejjiiRadaMooraaNajjoo
- WaajjiraYuunivesiitiiKolleejjii 2020 OpiiniiSagantaaBarnootaFayaaDameeNajjoo

Hootelarratti

- ManaNyaataafiDhugaatiiKoofiilandi
- ManaNyaatanHawwiiMaaramaa
- ManaNyaatanShimeetiMulgeetaa
- ManaNyaatanJiinenuus
- HoteeleKennaaKeetim
- HoteeleXurunash
- HoteelaWaaqwayyaa
- ManaCiree

- ManaCiisichaaNyaaroo
- ManaCiisichaaSurraa
- ManaCiisichaaAbdiisaa
- Siren Nijira

Geejibarratti

- BuufataKonkolaataaMagaalaaNajjoo
- SochiinTiraafikaaWaanBaay’atuuf Suuta Konkolaachisaa
- Fuulla Kee Dura Daandiin Dhiphaafi Marfataa Qabutu Waan Jiruuf Ofeeggannoo Cimaan Konkolaachisi.

Daldalarratti

- Waaldaa Aksiyoona Liqiifi Qusannaa Oromiyaa Damee Najjoo
- Baankii Abisiniyaa
- Baankii Birihaan Internashinaal
- Buutikii Geetu
- Mana Gurgurtaa Kitaabilee Faqqadaa Beekumaa
- Mana Gurgurtaa Elektirooniksii Takkee
- Dhaabbata Qinxaboo Gurgurtaa Boba’aafi Zayitaa Mootora Total
- Godina Wallagga Lixaatti Giddu Galeessa Gabaa Saalixaa Sadarkaa Tokkoffaa Bulchiinsa Magaalaa Najjoo
- Mana Electirooniksii Takke

Omisharratti

- Mana Hojii Daawwitii Waliigalaa Maatihoos Fufaa
- Mana Hojii Warqeefi Meetii Bookaa Ijjiguu
- Mana Uffata Aadaafi Ammayyaa Seenaaf
- Mana Hodhaa Huccuu Dhiiraafi Dubartii Malkaamuu Taayyee
- Waaldaa IMX Hojii Mukaafi Sibiilaa Mul’ata Guddinaa
- Warshaa Qalamaa Nifasilk

Amantiirratti

- WaaldanWalitti Qabama Saba Waaqayyoo
- Waaldaa Amantoota Guutuu Wangeelaa Itoophiyaatti Waaldaa Najjoo Lak.2
- Waaldaan Adveentistii Guyyaa Torbaffaa Magaalaa Najjoo
- Mana Amantaa Dabire Galiilaa Qulqulleettii Kidanee Miraatii Najjoofi Cuuphaa Qulqulluu Gabr'eel
- W.W.W.M.Y.S.Dh. Naannoo Najjootti Waaldaa Amantaa Najjoo

Waaldaalee Hawwaasaarratti

- Waaldaa Imx Tajaajila Konkolaataa Miiccuu Addeessaa Najjoo
- Godina Wallagga Lixaa Aanaa Najjootti Waajjira Yuuniyeenii Hojii Gumtaa Maraa Qonnaa Bulootaa Diillaa Alaltuu
- Godina Wallagga Lixaatti Waaldaa Barsiisota Aanaa Najjoo

Waajjiraaleerratti

- Godina Wallagga Lixaatti Waajjira Bulchiinsa Magaalaa Najjoo
- Qajeelcha Poolisii Gudina Wallagga Lixaatti Waajjira Poolisii Aanaa Najjoo

Kallattii Argisiisuuratti

Mana Miidhaginaa Ibsuuratti

- Mana Miidhaginaa Bileen
- Mana Suura Asafaa Najjoo
- Mana Rifeensaa Waaldaa Imx Abdii Borii

Bashannana Ibsuuratti

- Mana Puulii Abdii
- Mana PuuliiIfanuus

.OROGYM

Simannaa Ibsuuratti

- Baga Nagaan Dhufan

DABALEE G

Barjaalee Bifiyyee Isaaniitiin

1. Barjaalee Bifa Jechaan Bareeffaman

Jarso 28

Dabus 86

Begi 48

OROGYM

2. Barjaalee Bifa Gaaleetiin Barreeffaman

Hoteela Waaqwayyaa

Bankii Abisiniyaa

Geetuu Buutiki

Dukkaana Qoricha Dillaa

Kiliinika Giddu-galeessa Sabbooniyaati

Mana Nyaataa Jiinenuus

Mana Ciisichaa Nyaaroo

Dukkaana Qorichaa Najjoo Alaltuu

Kolleejjii Rada Mooraaa Najjoo

Mana Nyaataafi Dhugaatii Koofilandi

Buufata Konkolaataa Magaalaa Najjoo

Manabarumsaa Sadarkaa Lammaffaa Aggaar Alaltuu

Waldaa Waalitti Qabama Saba Waaqayyoo

Biiroo Eegumsa Fayyaa Oromiyaatti Hospiitaala Najjoo

Mana Hojii Warqeefi Meetii Bookaa Ijjiguu

Kolleejii Barnootaafi Leenjii Teknikaa Fi Ogummaa Qonnaa Najjoo

Waaldaa Aksiyoona Liqii Qusaanaa Oromiyaa Dame Najjoo

Mana Hodhaa Huccuu Dhiiraa Fi Dubartii Malkamuu Taayyee

Godina Wallagga Lixaatti Waldaa Barsiisota Aanaa Najjoo

Godina Wallagga Lixaatti Bulchiinsa Magaalaa Najjootti Mana Barumsaa Najjoo Alaltuu
Sadarkaa Tokkoffaa

Fuula kee Dura Daandii Dhiphaafi Marfataa Qabutu Waanjiruuf Ofeeggannoo Cimaan
Konkolaachisi.

Godina Wallagga Lixaa Aanaa Najjootti Waajjira Yuuniyeenii Hojii Gamtaa Maraa Qonnaan
Bultoota Diillaa Alaltuu

3. Barjaalee Bifa Himaatiin Barreeffaman

Fuula Kee Dura Daandiin Dhiphaafi Marfataa Qabutu Waan Jiruuf Ofeeggannoo Cimaan
Konkolaachisi.

Sireen Nijira.

Baga Nagaan Dhufan.

4. Barjaalee Gaalee Dhedheeroon Bareeffaman

.Mana Amantaa Dabiregaliilaa Qulqulleettii Kidaana Miratii Najjoofi Cuuphaa Qulqulluu Gabri'eel.

.Fuula Kee Dura Daandii Dhiphaa Fi Marfataa Qabutu Waanjiruuf Ofeeggannoo Cimaan Konkolaachisi .

5. Barjaalee Jechoota Ifaa Hintaneen Barreeffaman

.Orogym

.Buutikii Ashe

Waraqaa Mirkaneeffannaa

Ani qorataan mallattoo koo armaan gaditti eerame kun waraqaan qorannoo kun hojii dhuunfaa koo ta'uusaa ibsaa, hojiin kun kanaan dura yuunivarsiitii kam iyyuu keessatti kan hindhiyaanne ta'uusaafi yaadawwan qorannoo kanaaf dubbise hundasaanii wabii keessa kaa'uu koo mallattoo kootiin mirkaneessa.

Maqaa Qorataa_____

Mallattoo_____

Guyyaa_____

Ani Dr._____barataan kun hojiisaa ofittisuuf dhiyaachuu danda'uu isaa mallattoo kootiinan mirkaneessa.

Maqaa Gorsaa_____

Mallattoo_____

Guyyaa_____